

מהמג"א קוס"י י"ג, דאילו היה פטור בכה"ג שאין לו קניי שאלה ושכירות א"כ באופן דמדובר שם בטלית בשבת ואין לו יציאת שהמירו ללבוש משום כבוד הבריות ואמאי לא יחננו לאחר ויחזור וישאלנו ממנו, וכ' ע"ז המג"א דלא מהני ענה זו שאף באופן זה יתחייב משום דנראה כשלו ע"י"ש. ואי נימא דכלל קניי שאלה פטור א"כ הרי יש ענה שיחזור וישאלנו כלל קניי שאלה אע"כ דאף בזה חייב.

ואולם באמת במג"א שם גופא מוכח דבטלית של הפקר פטור אפי' היכא דנראה כשלו, וכדמבאר מתוך ד' הפמ"ג בא"א שם בקוס"י י"ג עיי"ש"ה, וז"ל דאף דלענין יציאת לא בעי קניי שכירות, מ"מ לא הטילו חיובים על טלית שאינה של שום בעלים כלל משום טעמא דמיחוי כשלו גרידא, ורק בטלית שיש לו בעלים אלא שלבשו אחר בזה רמז רבנן חיובים, וואי נימא סב' זו א"כ אשכחנא טעם נוסף לפטור בבית של הפקר ממזוזה אפי' היכא דנראה כשלו וכמו גבי יציאת, ובאמת איך שיהי' הטעם כאן בד' המג"א מ"מ לכאן אין לחייב בבית של הפקר יותר מטלית של הפקר. וזהו שלא בדעת כמה ממחברי זמנינו.

מזוזה בין לחומה בין לקולא דכעין דאורייתא מיקון. וכל חיובו משום הקנין שכירות שייחשב כשלו. וז"ל לא יתחייב אף היכא דנראה כשלו, כיון דלא הוכר טעם זה כלל בשו"ע גבי מזוזה רק בהלכ' יציאת.

וואף בא"י שלד' רש"י חייב השוכר מיד משום שרלו שיחזור לקטנה, מ"מ אין זה סביר לחייבו אף בדר שם בתורת הפקר דלא הטילו על כל אדם מעלמא לחזור לקטנה אלא כל בתי א"י רק בשוכר שיש לו שייכות של ממון למקום זה ואם יהי' שם לי יום יתחייב אף הקדימו אלא חיובו שיחייב מיד ודו"ק. [אלא שבדיוור כלל קניינים יש עוד סב' לפטור משום דחסר צמעה הדיוור כיון שכל רגע אפשר להוציאו משם א"י דיוור מעליא. וכן נריך למ' דעת המוס' בתי' הא' שמדאורייתא לא בעי ביתך, והק' הראשונים משנת קל"א דמוכח דבית של הפקר פטור, ועיי"ש במאירי מה שמי'. ואולם לענין יציאת בטלית שאלה כלל קניי שאלה רק בנתינת רשות גרידא שנתבאר להתם תליא בנראה כשלו אוצר החכמה גרידא בזה יתחייב לאחר לי יום.

וראיתי בספר **מנחת אליהו** סל"ח שמיא ראי' לדין זה גבי יציאת אח"ח 1234567

הרב יואל מקלב

סימן רב

בדין חיוב שוכר במזוזה אם הוי מה"ת או מדרבנן

ובתוס' שם ד"ה טלית כסבו בתי' א' דשוכר בית אחר לי יום חייב מה"ת דמזוזה חובת הדר ולא בעינן שיהא צימו שלו ומיהו כל לי יום פטור דלאו בית דירה ידיה מיקרי ובתי' שמי כסבו ד"ל דחיוב השוכר אחר לי הוא מדרבנן אבל מה"ת לעולם פטור דמרי ביתך כתיבי וחד אחא למעוטי בית אחרים והא דחייב מדרבנן לאחר לי לא פי' להדיא הטעם אף משמע דהוי דומיא דטלית שאלה שכסבו שם בכה"ד דעד לי יום סברי אינשי דשאלה היא מכאן ואילך נראים כשלו דאין דרך שאלה לומר מלי יום, וכ"ה להדיא בתוס' בע"ז דף כא. ד"ה הא דרבנן חייבוהו לאחר לי יום מפני שהיא נראית כשלו מידי דהוה אטלית שאלה ע"ש.

ולענין הלכה עי' ברכ"י סס"י רפ"ו שכתב ז"ל הא דחייב השוכר אחר לי יום במזוזה היינו מדרבנן דוקא, דמדאורייתא פטור כ"כ ר"י והרא"ש והריטב"א הוציאו בשטמ"ק ב"מ דף קא: ועי' מש"כ המוס' פ' החלטת במדרכי ובהגמ"י ע"כ. וע"ע בשו"מ רעק"א קמא סי' ס"ו דממרוצת דברי המוס' במנחות נראה דס"ל עיקר בתי' הדי' דחיוב השוכר במזוזה לאחר לי הוי מדרבנן וכ"כ בפשיטות תוס' בע"ז וכ"כ הרא"ש בהלק"ט ע"ש. וכונתו למש"כ הרא"ש בזה' מזוזה סי' ע"ו דחד ביתך אחא למעוטי שוכר ושאל ועי' במעדני יו"ט שם דכן

א-ב] יביא דעת הסוברים דחיוב השוכר במזוזה לאחר לי יום הוי מה"ת ומשום דמזוזה חובת הדר היא, ודעת הסוברים דאין חיוב השוכר אלא מדרבנן משום דמה"ת בעינן דליקרי ביה ביתך, ומה שעולה נפקותא לדינא בזה.

ג.] יביא דעת הגרעק"א דדין שותפות עכ"רם אי פטור ממזוזה תלי בביתן זה ומה שהשיגו עליו האחרונים.

ד-ה] יבאר בדעת הריטב"א דמה"ת בעינן ביתך ומדרבנן גדר החיוב דמזוזה חובת הדר היא אף אם אין הבית שלו וואף אם אין נראית כשולן ותוך לי דפטור משום דאכתי דירת עראי הוא גביה, ויתבאר דיל"פ כן בדעת כמה ראשונים.

ו-ח] ידון בדעת הלבוש ויבאר דרך אחרת בדבריו ולעולם חיובו מדרבנן משום דנראית כשלו אלא דמ"מ נראית כשלו מיד ומה דפטור בתוך לי יום הוא משום דחשיבא גביה כדירת עראי.

איתא בגמ' מנחות מד. אמר רב יהודה טלית שאלה כל לי יום פטורה מן הציצית מכאן ואילך חייבת, מניא נמי הכי הדר בפומדקי בא"י והשוכר בית בחו"ל כל לי יום פטור מן המזוזה מכאן ואילך חייב, אבל השוכר בית בא"י עושה מזוזה לאלתר משום ישנן דא"י ע"כ.

דקיי"ל דשוכר פטור מה"ת ולאחר ל' יום חיוצו מדרבנן דמחזי כשלו ממילא הא דמוך ל' יום פטור הוא משום דמוקמינן אדינא ע"ש.

וע"ע בפתחי תשובה שם סק"ח וזנחלם נבי שם דבסידור הגאון מליסא נראה דכשכר בית ליותר מל' יום חייב במזוזה מיד ותמה ע"ז דמאחר דמוך ל' לא מיחזי כשלו ואוקמוה אדינא דפטור א"כ מה חילוק יש אם ידור בו גם לאחר ל' יום וכחז דנמשך אחר דברי הש"ך שפי' הטעם דפטור מוך ל' מפני שעדיין אינו נקרא דירה ור"ל דהוי דירת עראי ולזה י"ל דכשכרו ליותר מל' יום חו לא הוי דירת עראי וחייב מיד וכדלמרינן לענין דדקה דכשדעמו להשקיע חייב מיד אך כחז דכבר תמה הגרעק"א על הש"ך דלמאי דקיי"ל דשוכר פטור מה"ת אי"ל לטעם זה וממילא י"ל דאף אם רוצה לדור כמה שנים אינו חייב לקבוע מזוזה עד לאחר ל' יום ע"ש ובשדי חמד שם כחז דלפי כל האמור לא נפלאה היא סברת הגאון מליסא אי ס"ל דחיוצ השוכר מה"ת הוא ע"ש וע"ע בשו"ת מקור חיים סי' י"ט והוא דעת הרב השואל בצנין שלמה הנדמ"ח ח"צ יו"ד סי' כ"ג שהאריך להוכיח דדעת רוב הראשונים דחיוצ השוכר הוי מה"ת והגאון צנין שלמה הסכים עמו בזה וכחז [ע"ש בסוף הסי' מה שחזר והשיב] דכן נראה דעת המחבר בשו"ע ממה שפסק דהשוכר מן הגוי חייב במזוזה ונקט שם עפ"י המבואר בהגמ"י דגבי שוכר מן הגוי לית לן לחייב מדרבנן מאחר דבית של גוי קלא אית ליה דשל גוי הוא ולא שייך למיגזר משום שמא יאמרו שלו הוא וע"כ דחיוצו מה"ת, וזה י"שז דעת הש"ך דמינה יליף דדעת השו"ע דחיוצ השוכר הוי מה"ת ע"ש באורך.

ובפקותא לדינא בזה יעויין בתשו' הגרעק"א ס"ס ס"ו שבי דשוכר בית תכן וע"ס חייב במזוזה דאף דדעת הרמב"ם דפטורים וא"כ נימא דגבי שוכר הוי ספיקא דרבנן ולקולא מ"מ מאחר דבשו"ע ואחרונים לא הביאו דעת הרמב"ם לחוש לה שלא לזכך ע"כ ס"ל דדבריו דחיים מהלכה ולא משוין לה לספיקא דרבנן ע"ש ולפי"ז כחז בפ"ת סי' רפ"ו סקמ"ו דנראה קצת דבכל הך שוכר בשו"ע דעת המיקל לפטור ממזוזה דאפשר דכה"ג בשוכר י"ה פטור ממזוזה משום ספיקא דרבנן לקולא ע"ש. אכן כ"ז אם נימא דחיוצ השוכר הוי מדרבנן אולם לפמשנ"ת דעת הרבה פוסקים דחיוצ השוכר מה"ת ולדידהו יש להחמיר בזה.

עוד נפקותא בזה יעויין בפ"ת סי' רפ"ה סק"צ צמי שאין ידו משגת לקנות חפילין מזוזה וליציא דאפשר דהא דחפילין קודמים היינו דוקא היכא שאם לא יקנה יבטל בודאי ממזוזה חפילין אבל היכא דחפילין אפשר בשאלה אף דאיכא ספק שמא לא ימלא אחיה יום חפילין מ"מ אפשר דכה"ג אין ספיקא דחפילין מוציא מידי ודאי דמזוזה וליציא [וכן מבואר ברעק"א קמא סי' ט' ע"ש] איברא דכ"ז צריך למזוזה בבית שלו אבל בשוכר בית דחיוצו במזוזה הוא רק מדרבנן בזה פשיטא דספיקא דחפילין קודם לודאי

מסקי המוס' במנחות והוא כד' הגרעק"א דכ"י מדבריהם עיקר וכ"ה בפסקי תוס' שם [ול"ן לזה בסוכה דוד המוצא בשדי חמד] וע"ע בחי' הריטב"א בפ"ק דיומא דף יא: דמייתי דעת המוס' דמה"ת ממעטינן שוכר ושואל ומדרבנן הוא דמחייב וסיים דזהו שיטת ר"י בעל המוס' שאמר בסוף ימיו והיא הנכונה דחוקותו קיי"ל ע"ש וע"ע בתוס' ע"ז דף כא: ד"ה אף דמייתי בשם הר"ר אלחנן דחיוצ השוכר הוי מדבריהם ע"ש והוצא כ"ז בחקרי לב יו"ד ח"צ (כרך ד) סי' קכ"ח ע"ש באורך.

1234567

בן אולם יעויין בחקרי לב שם ובשדי חמד (כרך ה') מערכת המ' כלל קי"צ) שהאריכו בזה הרבה ומיימו דלעומת זה יש הרבה ראשונים דס"ל דחיוצ השוכר אחר ל' יום הוי מה"ת והוא דעת רש"י בכמה דוכתי [עי' רש"י ב"מ קא: ע"ז כא:] ודעת החינוך במזוזה מכ"ג וכן דקדקו בדעת היראים עוד כחז בחקרי לב שם וכ"כ בשד"ת בשם הרב אגורה באהליך דממש"כ הצי"ש בשם הר' מנחם דטעמא דשוכר בית בחו"ל פטור מן המזוזה עד ל' יום הוי משום דכיון דמזוזה חוצה הדר פחות מל' הוי דירת עראי ולא מחייב ע"ש מזה משמע דס"ל דחיוצ השוכר הוי מה"ת דאי מדרבנן א"כ הטעם דכל ל' יום פטור משום דאוקמה אדינא ורק לאחר ל' חייבו משום דנראית כשלו, וכוחא דקדק עוד בחקרי לב מדברי הסמ"ג עיין כ"ג ח"ל תניא בפ' התכלת השוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטורה מן המזוזה מכאן ואילך חייבת פי' דמשם ואילך הוא קבוע שם ע"כ וכ' דנראה מזה דס"ל דחיוצו מה"ת. וכן ליתן טעם למה פטור עד ל' יום וקאמר דעד ל' לא חשיב דירת קבוע אבל מכאן ואילך הוא קבוע שם ולפיכך מחייבין ליה ברם אם נימא דחיוצו מדרבנן א"כ הוי הטעם משום דנראית כשלו ע"ש. עוד מיימי שם מדברי הר"ר יהונתן בשטמ"ק ב"מ ק"א: ודכ"י דעת רבינו ירוחם סוף נתיב כ"א והוא ממש"כ שם ז"ל המשכיר בית לחבירו השוכר חייב במזוזה כי הוא חוצה הדר ע"כ. ודכן דעת הרשב"א והר"ן חולין דף קלו. ומסיק שם דיותר נראה דהוי מה"ת וכן יפה לנו דענוטמינו רובם ככולם יושבים בשכירות ונמצינו מקיימין מצות מזוזה מד"ת ע"ש.

וע"ע בלבוש יו"ד סי' רפ"ו סק"צ ח"ל השוכר בית בחו"ל וכו' פטור ממזוזה ל' יום שאינו נקרא לו עדיין דירה ואינו חשוב ביתן מוך ל' יום כמו שימאיר בע"ה דמזוזה חוצה הדר הוא ופחות מל' יום אינו אלא דירת עראי כיון שאינו שלו אלא מושכר הוא בידו ע"כ וע"ע מש"כ שם בסי' רנ"א ס"ב ז"ל מזוזה חוצה הדר היא דכתיב ביתך דרך ביתך דהיינו מי שנכנס ויוצא בה וזה הדר בה לפיכך השוכר בית מחבירו השוכר חייב לקבוע בה מזוזה ולתקן במזוזות הבית מקום שיוכל לקבוע שם כגון נקב או סדק שיניחה שם ע"כ ומשמע לכאן דס"ל דחיוצ השוכר הוי מה"ת ומה דפטור מוך ל' פי' כמש"כ הר' מנחם דאינו נקרא לו עדיין דירה ולא מיקרי ביתך, וע"ע בש"ך שם סקכ"ח שכתב ג"כ כהלבוש דהא דפטור מוך ל' לפי שאינו נקרא עדיין דירה והגרעק"א בתשו' הנ"ל כחז דדברי הש"ך הן דברי חכמה דהמוס' לא כתבו טעם זה רק להלד דשוכר חייב מדאורייתא אבל למאי

דמוחה ע"ש אכן לדעת הפוסקים דחיוז השוכר הוא מה"מ א"כ גם בשוכר אפשר דודאי דמוחה קודם ועיין.

ג) ויעצוין בחשו' הגרעק"א הנ"ל שכתב דנראה דפלוגמה הראשונים בדיון שותפות עכו"ם אם פטור ממוחה [דעת הרשב"א בחולין דחייב הביאו ז"י בד"ה ריש סי' רפ"ו (וכ"ה גריטצ"א ובר"ן שם) ודעת המרדכי דפטור הביאו בד"מ שם ובהג' רמ"א שם ס"ז (וכ"כ הגרעק"א שם בדעת רש"י וכ"מ ברבינו ירוחם המובא בד"י פס"י רפ"ו וכ"ה באגודה הובא בדרכי)]] פלי בדיון זה אם חיוז השוכר לאחר ל' יום הוא מה"מ או מדרבנן, ולהפוסקים דחיוזו מה"מ דמוחה הדר הוא לשמרו ולא צעין לזהו ביתן א"כ י"ל לדידו דה"ל דלא ממעטין שותפות עכו"ם דהתם נמי צע' שמירה כיון דדר זה, אך להפוסקים דחיוזו מדרבנן ומה"מ ממעטין ליה מדכחיז ביתן לזכריהם י"ל דה"ל דממעטין שותפות עכו"ם דפטור ממוחה דומיא דכל הק דריש פ' ראשית הגז, וע"ש שישב בזה מה שהק' שם מ"ט לא חייש הרמ"א לדעת הרשב"א דמחייב בשותפות עכו"ם ולזה י"ל דמאחר ואין קי"ל דחיוז השוכר לאחר ל' יום הוא מדרבנן [כ"ה דעת הגרעק"א לדינא וכמשנ"ת] ממילא עולה ג"כ דשותפות עכו"ם פטור ע"ש ובס' עדי חמד האריך להשיג ע"ז והעיר שם מדברי הלבוש דכריש סי' זה פסק דשותפות עכו"ם פטור וכמש"כ הרמ"א ולענין חיוז השוכר מבואר בדבריו דחיוזו מה"מ דמוחה חובת הדר היא וע"ש מה שהשיג עוד בזה והעלה דלא חלי הא בזה וכ"כ בצמ"ח שלמה שם, וכאח"כ ילה"ע עוד בדעת רבינו ירוחם דממה דמיימי צ"י משמיה בספ"י רפ"ו מבואר דס"ל דשותפות עכו"ם פטור ולענין חיוז השוכר מיימי בס' חקרי לב דמבואר בדעתו דחיוזו מה"מ וש"מ דלא חלי הא בזה ובאמת דגם הגרעק"א ז"ל כתב שם בדעת הב"י די"ל דלא ס"ל סברה זו למימלי הא בזה ע"ש [ושו"ר בצמ"ח שלמה שם שהצין דהגרעק"א חזר בו מזה ולא דכתב כן בדעת הב"י בלמוד

מנצח החכמה
1234567 nחח

דן והנה נקטו האחרונים לדעת הפוסקים דחיוז השוכר הוא מדרבנן טעם החיוז הוא משום דלאחר ל' יום נראים כשלו וכדמבואר ד"ז בסוף וברא"ש המובא בשטמ"ק צ"מ ופי' דמינה דמה דתוך ל' יום פטור דהוא משום דעדיין לא נראים כשלו ואוקמוה אדינא.

אמנם נראה דיתכן דרך אחרת בזה ולמימל דגדר החיוז מדרבנן דמוחה חובת הדר היא וחייב במוחה אף היכא דאין הדין שלו ולא משום דנראים כשלו ומיקרי מדרבנן ביתן אלא מדרבנן איכא חיוז מוחה לכל הדר בבית אף שאינו שלו ומה"מ נמי מוחה חובת הדר היא ולשמירה עשויה אלא דמה"מ נאמר תנאי בחיוז זה דלא מחייב אלא"כ הוא נמי ביתן ומדרבנן אף היכא דלאו ביתן הוא נמי חייב, ולזה ז"ל דמה דפטור ממוחה תוך ל' דהוא משום דלאכפי לאו דירה היא גביה ודירה ערפי היא. ולכאור כן נראה דעת הרשב"א המובא בשטמ"ק צ"מ קא: ח"ל חובת הדר

היא פר"י דמדאורייתא תרתי צעין שיהא הדין שלו ושדור צו ומדרבנן חובה לכל הדר צו ואע"פ שאינו צו ע"כ ומשמע כמשנ"ת דאין הטעם דמחייבין ליה מדרבנן משום דנראים כשלו ומיקרי ביה ביתן אלא מדרבנן חובת הדר הוא אע"פ שאינו צו ואף דמלאנו לענין טלית שאלוה דחייבו חכמים צליית לאחר ל' יום ולכאור הטעם כמש"כ התוס' דלאחר ל' נראים כשלו ומקריא ביה כסותך וא"כ ה"ל ימא דמה"מ חייבו חכמים בבית לאחר ל' י"ל דדעת הרשב"א דלא שייך זה גבי בית דדוקא בטלית דדרכה בשאלה בזה אמרין דלאחר ל' נראים כשלו כיון דאין דרך לשאול ליותר מל' יום וכמש"כ התוס' והרא"ש והא"ל לית לן למימר דאמו למימלי בשכירות דמאחר שאין דרכה כן לא חלו אינשי בזה אצל בבית דדרכו בשכירות [וראיתי בס' חקרי לב שם שדקדק דמה"מ נקטינן גבי טלית שאלוה וגבי בית בשכורה ע"ש] בזה י"ל דלעולם לא מימחיז כשלו כיון דדודאי הדרך להשכיר אף לשנה ויותר שהרי משכירין בשכר וכבר תמה בזה ע"ד התוס' והרא"ש צ"ש"ש חולין פ' כל הבשר סי' נ"ג וע"ע להלן בזה. גם י"ל דגבי בית אין שייך סברה זו דנראים כשלו כיון דשם הצעלים עליה ולא משתקע שמן בל' יום.

ולזה ימא מה דהקשו התוס' במנחות שם לפוס מאי דכתבו צמי שני דחיוז השוכר הוא מדרבנן מהא דצעי בסוף השאל מוחה על מי ופריך הא אמר רב משרשיא מוחה חובת הדר היא דלכאור משמע מדרבנן משרשיא דחיוז השוכר מה"מ ופי' ח"ל לאו לחיובי שוכר מיימי לה אלא ה"ק פשיטא שהמשכיר אינו חייב כיון שאינו דר שם ע"כ וכ"כ הרא"ש המובא בשטמ"ק צ"מ שם, אולם בדעת הרשב"א נראה דלעולם לחיוז השוכר מיימי לה ומדרבנן קאמר מדרבנן מוחה חובת הדר היא לכל הדר צו אע"פ שאינו צו אצל מה"מ צעין נמי דלחיוז צו עיין. *

(* ויעצוין במעדני יו"ט הלק"ט ח"ל מוחה סי' י"ז אות ח ז"ל מוחה חובת הדר הוא פירש"י ודרשין ביתן דרך ביאתך למי שנכנס ויוצא לה כו' [והוא בפירש"י ב"מ קא: ע"ש] ולפי מ"ש רבינו לעיל ס"ס ט"ו ביתן למעוטי שוכר ושואל א"א לפרש כן אלא הא דקאמר חובת הדר הוא פי' התוס' פ"ק דע"ז דכ"א דה"ק המשכיר אינו חייב כשאנו דר שם ע"כ ונראה מדבריו דלדעת רש"י חיוז השוכר הוא מה"מ וכ"כ בנשמת אדם כלל ט"ו סק"ב ולפמשנ"ת יש לרחות דרש"י שם לא בא לפרש מה דמיימי מדרבנן משרשיא אהא דבצי התם מוחה על מי, רק לפרושי לדרב משרשיא קאחי וע"ז פי' דרב משרשיא דין תורה קאמר דמוחה חובת הדר היא ור"ל דאין חייב במוחה אלא משיכנס לדור בבית [ע"י מג"א סי' י"ט ובמ"ב שם סק"ד] אבל כל עוד אינו דר שם פטור ממוחה ומשום דדרשין ביתן דרך ביאתך למי שנכנס ויוצא לה זה הדר בה וכדפירש"י ומ"מ יתכן דדרשין נמי ביתן למעוטי שוכר ושואל [דחרי ביתן כתיבין דמה"מ תרתי בעינן שיהא הבית שלו ושדור צו כמש"כ הריטב"א ורש"י לא נחית לפרש מה דמיימי מדרבנן משרשיא ואם נימא דחייב השוכר הוא מדרבנן יל"פ כמש"כ התוס' דמיימי מיניה דפשיטא שהמשכיר אינו חייב כיון שאינו דר שם או י"ל דמיימי מיניה דלמאי דלא בעינן מדרבנן שיהא הבית שלו חייב השוכר במוחה כיון דמוחה חובת הדר היא וכמש"כ הריטב"א ועיין. ובצ"ז כא. אהא דאיתא שם דאין משכירין לעכו"ם בתים בא"י ואי"צ לומר שדות פריך בגמ' מאי אי"צ לומר שדות אלימא משום דאית בה תרתי וכו' בתים המשך עמוד הבא

ולא תלי הא צהא ולפמשנ"מ אין רא"י לזה די"ל דעמ הלבוש
דחיוב השוכר הוי מדרבנן ולכן שפיר כתב דשומפות עכו"ס פטור
וכמו"כ ניחא מה שהערנו צה דעמ רבינו ירוחם ודו"ק. (**)

ח ודנהא כתב הלבוש שם רפ"ו סכ"ג ח"ל השוכר ציה מן הגוי
לאחר ל' יום חייב צמוזה דיתן מיקרי דשכירות ממכר
הוא ע"כ. ולכא' דבריו תמוהין מאד דלמאי הוצרך ליתן טעם
חדש צמיו השוכר מן הגוי והלא כתב שם סכ"ג דמזוזה חובת
הדר היא וכל מה דפטור צמוך ל' יום הוא משום דהוי גזיה דירת
עראי אבל לאחר ל' דכבר הוקצעה אצלו לדירת קבע חייב וא"כ
מה"ט נמי יש לנו לחייב לשוכר מן הגוי כיון דחובת הדר היא,
ואין לומר דקשיא ליה להלבוש דנפטור שוכר מן הגוי משום
שומפות עכו"ס דהא לימא דמאחר דס"ל דמזוזה חובת הדר היא
או מה"ט או מדרבנן א"כ לית לן למיפטור משום שומפות עכו"ס
רק היכא דהעכו"ס שותף עמו בדירורין אבל כשאני דר שם למה
נפטור והא לא צעין דליקרי ציה ציתך וא"כ מה אכפ"ל צמה
שטיף הציה לעכו"ס. גם ז"ע מש"כ דציתך מיקרי משום

(**) ויעיין בשדי חמד שם שכתב ז"ל שו"מ שמרן מהריט"א בס'
קהלת יעקב בתוספת דרבנן מערכת חמץ סי' קל"ט כתב דבחי'
הריטב"א ליומא יא: ובחי' הרשב"א לשבת קלא: ובשטמ"ק ב"מ קא:
בשם הריטב"א והרא"ש כתבו שהוא דרבנן ותמה ע"ז דבחי' הרשב"א
והריטב"א בחולין דף קלה מתבאר דשוכר חייב מה"ט וסיים ויש ליישב
ע"כ בשדי חמד. וביאו"ד דברשב"א בחולין איתא ח"ל וא"ת אמאי לא
אמרין ביתך למעוטי שותפות דנכרי כדאמרין בכל הגי דלעיל נראה לי
משום מזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשויה ואפי' דשותפות דנכרי
ישראל הדר בה צריך שמירה ע"כ. ובריתב"א שם כתב ז"ל ואלא ביתך
למאי אתא לכדורבא וכו' אבל ליכא למימר דאתי למעוטי שותפות דאפי'
הי' הבית כולו של גוי וישראל דר בה חייב במזוזה דקיי"ל מזוזה חובת
הדר היא וישראל בכ"מ צריך שימור ע"כ. ולכא' ממש"כ דמזוזה
חובת הדר היא ולכן לא ממעטינן שותפות עכו"ס משמע דמה"ט לא
תלי בבעלות כלל רק דחובת הדר היא ומינה דחיוב השוכר הוי מה"ט
וביותר מה שהוסיף בזה הריטב"א [וכע"ז כתב ג"כ בחי' הר"ן שם
בשם הרשב"א] דאפי' הי' הבית כולו של גוי וישראל דר בה חייב
במזוזה דלכא' משמע דמה"ט קאמר וא"כ מבואר להדיא דחיוב השוכר
מה"ט הוא וצ"ע דזה סותר למש"כ הרשב"א בשבת והריטב"א ביומא
ע"ש [ומהריט"א שם סיים דיש ליישב וצ"ב].

ולהאמור יש ליישב קצת דלעולם י"ל דשוכר ושואל פטורין מה"ט,
דמה"ט לא מחייב א"כ הוי ביתו שלו נוכדכתב להדיא הרשב"א בשבת
קלא: והריטב"א ביומא יא: ע"ש] אך כוונת הרשב"א בחולין דמ"מ
מאחר ומזוזה גדר חובה הוי דחובת הדר היא ולשמירה עשויה ומה
דבעינן דלהוי נמי ביתך אינו אלא תנאי בחיוב א"כ י"ל דלכן מטתבה
להש"ס דלא למעט יותר ממה שנתמעט בהדיא ולפיכך לא מוקי קרא
למעוטי שותפות עכו"ס כיון דהתם שפיר קרינן ביה ביתך וישראל הדר
בה צריך שמירה, ומה שהוסיף הריטב"א דאפי' הי' הבית כולו של גוי
וישראל דר בה חייב במזוזה י"ל דלאו למימרא דחייב מה"ט, דמה"ט
בעינן ביתך רק דמייתי דגדר החיוב במזוזה הוא חובת הדר ולכן
מדרבנן דלא בעינן ביתך מחייבין אף כשהי' הבית כולו של גוי ויזוהק.
ואם נימא כן ימצא בזה דאף דס"ל להרשב"א ולהריטב"א דחיוב השוכר
הוי מדרבנן מ"מ ס"ל דשותפות עכו"ס חייב וזה כמו שהשיג בשדי
חמד די"ל דלא תלי הא בהא, ברם אם נימא דתלי הא בהא א"כ ע"כ
בעינן למימר דלפום מאי דכתבו דשותפות עכו"ס חייב ס"ל דחיוב
השוכר הוי מה"ט ולזה צ"ע סתירת דבריהם וכמו שתמה מהריט"א
ועיין.

ח ודאחינא להא יתכן לפי"ו דכן הוא דעת הלבוש והש"ך
לעולם י"ל דחיוב השוכר לאחר ל' יום הוי
מדבריהם ומ"מ מאחר דמדרבנן מזוזה חובת הדר אף אם אין
הצית שלו וגם אי"צ שמהא גראית כשלו לפיכך הוצרכו לפרש
דהטעם דפטור השוכר כל ל' יום ממזוזה הוא משום דעדיין לא
נקראת דירה גזיה ודירת עראי היא וכמש"כ המוס' במנחות למי'
ראשון דחיוב השוכר הוי מה"ט ע"ש, [ומש"כ הלבוש צמ' רז"א
ס"ג דמזוזה חובת הדר היא דכתיב ציתך וכו' דהיינו מי שנכנס
ויולא צה ולפיכך השוכר ציה מחזירו השוכר חייב לקבוע צה מזוזה
ולתקן צמוחות הצית וכו', י"ל דמדרבנן קאמר דלפום מאי דאמרו
דלא צעין דליקרי ציה ציתך חייב השוכר לקבוע מזוזה כיון דמזוזה
חובת הדר היא למי שנכנס ויולא צה ועיין] וכמו"כ יש
לדחות לפי"ו מש"כ באגורה באהליך ובחקרי לב דדעת רבינו
מנוח המובא צמ"י מצואר דס"ל דחיוב השוכר הוי מה"ט מדנמן
טעם לפוטרו צמוך ל' משום דהוי דירת עראי ואי חיובו מדרבנן
א"כ הטעם דפטור משום דאוקמא אדינא [וכע"ז חמה
הגרעק"א על הש"ך שכתב טעם זה] וכ"כ שם בחקרי לב דעת
הסמ"ג שכתב ג"כ כיו"צ דמה דחייב לאחר ל' הוא משום דמל'
יום ואילך חשבו קבוע שם ומשמע דצא ליתן טעם צמה דפטור
תוך ל' דהוא משום דלכתי דירת עראי היא גזיה, ולהאמור אין
מזה רא"י די"ל כנ"ל דאף אם נימא דחיוב השוכר הוי מדרבנן
מ"מ מאחר דגדר החיוב הוא דאמרין דמזוזה חובת הדר היא
לפיכך צעין ליתן טעם צמה דפטור תוך ל' דהוא משום דכל ל'
יום דירת עראי היא גזיה ודו"ק. גם יתכן לפי"ו דיש לדחות
מש"כ בחקרי לב שם דעת רבינו ירוחם דס"ל נמי דחיוב השוכר
הוי מה"ט והוא ממש"כ ז"ל המשכיר ציה לחזירו השוכר חייב
צמוזה כי הוא חובת הדר ע"כ וכע"ז מיימי שם מאחרות חיים
ע"ש ולפמשנ"ג י"ל דמדרבנן קאמר ולישנא דרז משרשיא נקיט
וכמש"כ דרז משרשיא לחייב השוכר קאמי וכדמשמע ריהטמ
הסוגיא צמ"מ וקאמר דחייב משום דמזוזה חובת הדר היא
ומדרבנן לא צעין דלהוי ציתך ועיין, [עוד יש לדון לפי"ו דעת
הרמב"ם וימצא להלן צמות ז] ואשר לזה יש ליישב מה שהשיג
צמד"ח על הגרעק"א מדברי הלבוש ממה דמצואר דבריו דאפי'
אי ס"ל דחיוב השוכר מה"ט מ"מ יתכן דשומפות עכו"ס פטור

[23457]

נמי איכא תרתי תודא חניית קרקע ותודא דקא מפקע לה ממזוזה ומשני
אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר הוא, ופירש"י חובת הדר הוא ולא
חובת הבית הלכן ליכא אפקעתא דכתיב ביתך דרך ביאתך אלמא למי
שנכנס ויוצא לתוכה אזוה רחמנא עכ"ל. ובס' חקרי לב כתב דמזה
מבואר דדעת רש"י דחיוב השוכר הוי מה"ט דאי הוי ס"ל דחיובו
מדבריהם א"כ הו"ל למימר ולא חובת בית בלבד דתרתו בעינן כרי
שיתחייב שידור בו ודלהוי נמי ביתו וכיון שפ"י דחובת הדר הוי ולא
חובת הבית ש"מ דס"ל דהכל תלוי בדירה ושוכר הדר אע"פ שאין הבית
שלו חייב וגם ממש"כ דביתך פירושו למי שנכנס ויוצא בו הרי דאיתרבי
שוכר שיוצא ונכנס ע"ש. וגם זה לכא' יש לדחות דכונת רש"י דאין
המזוזה חובת בית שיהא מחוייב לתקן הבית במזוזה אפי' אינו דר שם
כמו דאיכא למ"ד דציצית חובת מנא אלא חובת הדר היא ומש"כ
דמדדרשינן ביתך למי שנכנס ויוצא בו הרי דאיתרבי שוכר י"ל דזה אינו
דתרי ביתך כתיבי ומאידיך ביתך ממעטינן שוכר ושואל ועיין.

דשכירות ממכר הוא וואס און קיינע דשכירות לא קינא וכדאמרינן בע"ז דף טו. [ועי' מש"כ בזה בשמח אדם כלל ט"ו אות א'] ומיהו יתכן דס"ל כמש"כ בנחל אשכול סוף הל' מוחה דהאידנא שכירות כקנין כיון דיד האומות תקפה ונדיניהם שכירות ליומא ממכר ע"ש ואף דנ"ל שם כתב מה"ט דחייב במוחה מיד י"ל דכ"ז אי אמתן למיפטר משום דמוך ל' לא מימחזי בשלו דלא י"ל דכ"ז סתם ויחד חשוב בשלו אבל הלבוש ס"ל דהטעם דפטור משום דמוך ל' דירת עראי היא גביה ולזה לא מהני מה שאנו דינים השכירות כמכר ועיין].

זו ואשר נראה בזה ביאור אחר בדעת הלבוש ודגרא דס"ל דמדרבנן נמי תרתי בעינן שיהא הבית שלו ושדורו בו וכל מה דחייבו חכמים מוחה בשוכר הוא דוקא משום דגם נראית בשלו ומיהו י"ל דס"ל דמה דאמרינן דנראית בשלו אי"ז משום דדר זה ל' יום וכההיא דטלית שאולה דהכא גבי בית י"ל דאף בלא שדור זה ל' יום נראית בשלו וכאשר יתבאר בעזה"י להלן וכיון שכן היה ראוי לחייבו מיד ולפיכך הוצרך לימן טעם בזה שפטרו השוכר כל ל' יום ממוחה דהוא משום דעדיין לא מימחרי דירה גביה ודירת עראי היא.

ולזה י"ל דגבי שוכר בית מן הגוי נמשך הלבוש אחרי דברי הגהות מיימוניות ספ"ה מהל' מוחה דמייתי שם דהר"י פטר במים ששוכרים ישראל מן הכותי ממוחה וטעמו דמאחר וכל חיוב מוחה בשוכר אינו אלא מדרבנן שלא יאמרו שלו הוא, א"כ לא שייך זה גבי שוכר מן הגוי הואיל וקלא אית ליה דשל גוי הוא, וע"ש דמסקין בדעתם הרמב"ם מבואר דשוכר מן הגוי חייב ע"ש.

וראיתי מי שפ"י דהרמב"ם ס"ל דחיוב השוכר במוחה הוא מה"ם וכדמשמע שם הי"א דמוחה חובת הדור היא ואינה חובת הבית ולפיכך ס"ל דהשוכר מן הגוי חייב ולא אכפ"ל בזה דאכא קלא דבית של גוי הוא, דלא בעינן דלימחרי ביה ביתן [כ"מ בשו"ם מקור חיים סי' י"ט הו"ד צנזין שלמה הנדמ"ח ס"ב י"ד סי' כ"ג וכ"ה דעת הבנין שלמה שם והוסיף עוד דמתה שהעסיק הממכר בשו"ע דעת הרמב"ם דשוכר מן הגוי חייב, מינה יליף הש"ך דעת השו"ע דחיוב השוכר מה"ם ומיישב בזה תמיהם הגרעק"א ע"ש] ולפמשינ"ם לעיל יש לדחות ולפרש עד"ז גם אם ימא דחיוב השוכר במוחה הוא מדרבנן ודמ"מ גדר החיוב מדבריהם דחובת הדור היא אף אם אין נראית בשלו ועיין.

אולם בדעת הלבוש נראה דלעולם בעינן דלימחזי בשלו ואפ"ה י"ל לחייב שוכר מן הגוי במוחה דאף דקלא אית ליה דשל גוי הוא מ"מ ממחזי בשלו. מחמת ששכרו דכיון דשכירות ממכר הוא ממחזי לאינשי כדיתו ואף דמסקינן בע"ז טו. דמן הדין שכירות לא קינא י"ל דמ"מ לענין חיוב מוחה חייבוהו חכמים [כדמבואר בב"מ קב]. משום דהא מיהא ממחזי בשלו [וביזמור יחא אם ימא כמש"כ בנחל אשכול הנ"ל דהאידנא שכירות כקנין כיון דיד האומות תקפה ונדיניהם שכירות ליומא ממכר וע"ש בזה ביאור"ג י"ד סי' קנ"א אות י"ח] ועיין. ולזה ימא מה דהוצרך הלבוש לימן טעם בזה דפטרינן שוכר מן ל' יום ממוחה

דהוא משום דאכתי לא מתקרי דירה גביה די"ל דכלאו האי טעמא הי' ראוי לחייבו מיד דמאחר ששכרו מיד נראית בשלו הואיל ושכירות ממכר הוא, והא דפטרינן טלית שאולה כל ל' יום היינו משום דבשאלה לא ממחזי בשלו כמו בשכירות מיהו לפי"ז שאל בית מן הגוי יהיה פטור ממוחה וכן שוכר טלית יהיה חייב צניית ואולי שאני בית דהרגילות לשכור לפיכך לא חלו אינשי בשאלה אלא בשכירות וממילא בכל גווי ממחזי בשלו ומשא"כ טלית דהרגילות בשאלה וממילא חלו אינשי בשאלה ולא מימחזי בשלו [ומיהו לענין טלית שכורה יעויין במ"ב סי' י"ד סק"י דמייתי מהעיתור שמספק בזה ובהעיתור שם מבואר דהספק אם חייב אף במוך ל' יום, ועי' בתהלה לדוד שכתב דאפשר דמספקא ליה אי שכירות קינא ע"ש.]. ול"ע. ויתכן עוד דאף בשוכר מן הישראל מה דממחזי בשלו הוא מה"ט דשכירות ממכר הוא דכלא"ה קשה דמאחר והדרך להשכיר לשנה ויותר מ"ט ממחזי בשלו בזה ל' יום וכבר תמה בזה בי"ש חולין פ' כל הבשר סי' ג"ח וז"ל ולא ירדתי לסוף דעת התוס' והר"ש שכתבו דמש"ה נראית בשלו לאחר ל' יום לפי שאין דרך להשאל יומר מל' יום, וא"כ השוכר למה חייב אחר ל' יום אין דרך להשכיר יותר מל' יום אלא עיקר הטעם דל' יום חשוב קבוע ונראית בשלו וכן לכל מיד חשבינן ל' יום כקביעות ע"כ. אולם בדעת הלבוש לא נראה כן שהרי לא הזכיר טעם זה דביתן מיקרי משום דשכירות ממכר הוא, רק גבי שוכר מן הגוי ולא נחית לפרש כן גבי שוכר מישראל אלמא חזינן דהתם בלאו האי טעמא מיקרי ביתן וע"כ דגבי ישראל דליכא קלא אמרינן דלאחר ל' מימחזי בשלו ומיהו י"ל דמאחר ואיכא נמי להאי טעמא דשכירות ממכר וכדכתב גבי גוי ומטעם זה מימחזי בשלו מיד, לפיכך הוצרך לפרש דמה דפטור במוך ל' הוא משום דאכתי לא מתקרי דירה גביה ועיין.

[ובזאת ראיתי גם' חקרי לב שם ובשו"ם הרי בשמים המובא בשד"ם שם שהעלו דעת התוס' במנחות דגם לתי השני שכתוב' שם דחיוב השוכר הוא מדרבנן מ"מ מה דפטרינן מוך ל' לאו משום דאכתי לא נראית בשלו אלא משום דמוך ל' חשיב גביה דירת עראי וכדכתבו שם בתי הראשון ע"ש באורח איברא דמה שנראה מדבריהם שם דגבי מוחה גם קודם ל' יום נראית בשלו משום דסתם שכירות מיד יכול לסלקו [ונזהיר בשמים חלה זאת בפלוגמא דהסמ"ע והש"ך חו"מ סי' ש"ב אי סתם שכירות ל' יום ע"ש] לא הבנתי דבריהם דהא להתוס' שחלקו על ר"ת לאו בסתם מליא אלא כפי מה שדרך להשאל או להשכיר ובדאי הדרך להשכיר אף לשנה וליותר ול"ע].

זו העולה מזה דלכאוי נראה בדעת הלבוש דחיוב השוכר במוחה לאחר ל' יום הוא מדרבנן דאי חיובו מה"ם ומשום דחובת הדור היא א"כ קשה טובא מש"כ בטעם חיוב השוכר מן הגוי דהוא משום דשכירות ממכר הוא ומיקרי גביה ביתן תיפוז"ל דחובת הדור היא, ומינה די"ל נמי דכ"ה דעת הש"ך ושפיר נקטינן אף לדידו דעת התוס' והר"ש ודעימיהו דהחיוב הוא מדרבנן אלא דהא מיהא ס"ל דמה דפטור מוך ל' לאו משום דאוקמוה אדינא אלא משום דדירת עראי היא גביה ודו"ק.

הרב יצחק מאיר יעבץ

1234567 ח"ח"ח

סימן רג

בדין שוכר לענין חיוב מזוזה, ובגדר דין ביתך לענין חיוב מזוזה

בגמ' מנחות מ"ד תניא, הדר בפונדקי בא"י והשוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטור מן המזוזה, מיכן ואילך חייב, אבל השוכר בית בארץ ישראל עושה מזוזה לאלתר משום יסוב א"י, ובתוס' ד"ה טלית נסחפקו בדין שוכר אי חיובו במזוזה הוא מהמורה, אלא דעד ל' יום לא חשבו בית דירה ידי', אבל לאחר ל' יום חייב אע"ג דאין הבית שלו, דלא ממעטינן מדין בית של אחרים, אלא כדרש רבה ביתך דרך ביאתך, דלא מסתבר למעט בית אחרים הואיל ומזוזה לשמור אחיך, או דבאמת ממעטינן מדין ביתך דבית של אחרים פטור ממזוזה דמדין ביתך כחוב, והא דאמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר, היינו דמה"ט פטור המשכיר ממזוזה הואיל ואינו דר בבית, ולא מחייב במזוזה משום בעלותו על הבית, אבל השוכר אף הוא פטור מה"ט הואיל ואינו ביתו, והתוס' בע"ז כ"א. נקטו כהך נד דשוכר מה"ט פטור דממעטינן ל' מדין, וכן כתב הרא"ש בהלכות, והחזקו במזה תכ"ג כתב דשוכר שלא הניח מזוזה ביטל מצות עשה, וכן דעת הגהות מימוני פ"ה מהל' מזוזה ע"ש, ובדברי הרמב"ם לא נחבאר להדיא אי חיובו דשוכר מה"ט, אולם מסתימת לשונו משמע דחייב מה"ט, שכתב בפ"ה מהל' מזוזה הלי"א ח"א, המשכיר בית לחברו על השוכר להציא מזוזה ולקבוע אותה אפילו הי' נותן שכר על קביעותה, מפני שהמזוזה חובת הדר היא ואינה חובת הבית עכ"ל, ומשמע שבה ליתן טעם לחיובו של שוכר, דמזוזה חובת הדר ואינה חובת הבית, ואי ס"ל להרמב"ם דהשוכר אינו חייב אלא מדרבנן, הי' לו לכחוב דהמשכיר פטור משום דמזוזה חובת הדר, והשוכר חייב מדרבנן, ושיטת הרשב"א בשבת קל"א דשוכר אינו חייב במזוזה אלא מדרבנן, וכן כתב הריטב"א ביומא י"א ע"ש.

ביתו פטור ממזוזה, דדירה בעלמא בבית שאינו שלו אינה מחייבת במזוזה, וכן מתבאר בדברי הגהות מימוני בפ"ה מהל' מזוזה, דכתב דביתך הנאמר במזוזה דרשין למעט בית של גוי ששכרו ישראל, אבל ישראל השוכר בית של ישראל חייב במזוזה מה"ט, והקשה מאי שנה מטלית שאלה דפטור מקרא דכסותך ואף בשאל טלית של ישראל פטור, ואי משום דשכירות קניא ה"ה שאלה קניא והניח בל"ע ע"ש, ופשוט דהא דכתב דשכירות קניא אין כוננו להא דסקו"ט בגמ' ע"ז ט"ו אי שכירות קניא לענין שביטת בהמתו בשבת, ולענין אכילת תרומה, ולענין להחשיב בית עכו"ם להכניס בתוכו ע"ז, דבזה קי"ל דשכירות לא קניא, אלא כוננו דמכח קנין שכירות שיש לו יחס ציבור לענין מזוזה, ולא ממעטינן מדין בית אלא בית הגוי, ומבואר עכ"פ דהא דשוכר חייב הוא מכח קנין שכירות שיש לו בבית, אלא דהוקשה להגהות מימוני דא"כ אף טלית שאלה לא נמנע מכסותך דאף בשאלה יש לו קנין בדבר לשמושו ויחייב מכח קנינו, ונבאמת הי' מקום לחלק בזה דשכירות אלים קנינו מבשאלה, כמבואר בריטב"א ב"מ דף ז"ט בשאל קרדוס מחברו דלא מהני צו קנין משיכה מה"ט שלא יחזור המשאל, ואין זוכה אלא בחילת הצקוע, וכתב דשכירות קונה הואיל ושכירות ממכר ליומא, והבאור בזה דשאל יש לו קנין להשתמש בשל המשאל ועל כן לא שייך צו קנין משיכה, וכמו דביאר הריטב"א דגוף הדבר לא נקנה לו, והשמוש הוא דבר שלא בא מהגוף, ולא שייך משיכה אלא כשנקנה לו הדבר הנמשך, ובשכירות שנותן לו דמים זוכה בגוף החפץ להיות בעלים על הדבר לשמושו, וכשמושך הקרדוס הי' משיכה בדבר הנקנה, ובאמת אף בלא דמים יכול להקנות כן במתנה ויחשב קנין בגוף, אלא דכן הוא גדר שאלה דמשתמש בשל המשאל, ומה"ט חייב באונסים, שכל הנאה שלו בזה משתמש בשל המשאל, משא"כ שוכר דאחר שקנה קנין שכירות משתמש בשלו, וכן מבואר עוד בדברי הריטב"א קדושין מ"ז ע"ש, ועיין קה"ח סי' ר"ב סק"א לענין קנין אגב, דהביא מהרי"ו דחילק בין קרקע בשכירות ומטלטלין במתנה דנקנין באגב, לקרקע בשאלה ומטלטלין במתנה, והש"ך חמה דאין לחלק בין שכירות לשאלה וע"ש מש"כ הקה"ח, ובאמת מבואר כן בדברי הר"ש במשניות מע"ש פ"ה מ"ט, דקרקע בשאלה אין המטלטלין נקנין אגב, ועיין צו"ד סי' ק"כ בבאור הגר"א סק"כ דמבואר דכלי שבור אלים קנינו צו מכלי שאל, וא"כ י"ל דאע"ג דטלית שאלה פטורה מציית, בית שבור חייב במזוזה מכח קנינו, ואהכ"נ דטלית שכורה תהא חייבת בציית, ועכ"פ מהא דקשיא ל' להגהות מימוני דבשאלה יחייב מכח קנינו, מוכח דהא דכתב דשכירות קניא כוננו כמו שנחבאר דיש לשוכר קנין בדבר לשמוש. ולא דקי"ל דשכירות קניא, דזה פשוט דאי הי' קי"ל דשכירות קניא לכל דבר וכהן ששכר פרה

אוצר החכמה

והנה מפשטות לשון התוס' משמע דלהך נד דשוכר חייב במזוזה מה"ט, אין חיובו משום דיש לו בבית קנין שכירות ודין קרינן צ"י, דהרי כתבו התוס' דלא דרשין ביתך ובית של אחרים חייב, וביתך אחי לדרך ביאתך דיש ליתן את המזוזה בימין, וא"כ אף הדר בבית של הפקר יהא חייב במזוזה, דלא גרע בית של הפקר בבית השכור לו, דאף בית השכור אינו ביתך אלא דחייב במזוזה משום דירתו, וא"כ ה"ה בית של הפקר הדר צו יהא חייב במזוזה, וקשה דבגמ' שבת קל"א: מבואר להדיא בבית של הפקר פטור ממזוזה, דאמרו שם דאף לר"א דס"ל דמכשירי מצוה דוחין שבת, מ"מ מכשירין של מזוזה וציית לא דוחין שבת, הואיל ויכול להפטר מחיובו על ידי שיפקיר הבית והטלית, וא"כ מבואר דיכול לדור בבית של הפקר בלא מזוזה, וכבר הקשה זאת הקרן אורה בסוגיא, והוכיח מכח קושיא זו דכונת התוס' בזה דמחייב שוכר במזוזה מה"ט, דהוא משום קנין שכירות שיש לו בבית, אבל הדר בבית שאין לו קנין צו פטור ממזוזה, ועל כן אמרו דאי מפקיר את

מישראל מאכלה בתרומה, מ"מ כהן ששאל פרה מישראל לא הי'
מאכלה בתרומה.]

אולם נראה דכדברי התוס' מצואר דלא כהגהות מימוני,
דהרי כתבו דביתך לא בא למעט בית שאינו שלו אלא
מכאן דדרש ביתך דרך ביאתך, ומצואר דלא בעינן שיהא ביתו כלל,
ואפילו אין לו בו קנין חייב במזוזה משום דירתו בבית, דאל"ה
מ"ט לא כתבו דביתך ממעט בית של הפקר, ושוכר דחייב משום
דחשבו ביתו מכאן קנין שכירות שיש לו בבית, אלא ודאי ס"ל להו
להתוס' דלא בעינן ביתך כלל, דבאמת במקום דבעינן שיהא שלו
שכירות לא חשיב שלו, כמצואר לענין לא חביא תועבה אל ביתך,
דגוי השוכר בית מישראל חשיב ביתו של ישראל, וכן בשאר דוכתי,
וא"כ ה"ה לענין מזוזה אי בעינן ביתך אין בית של שוכר קרוי
ביתך, ומ"מ לא קשה על שיטת התוס' הא דאמרו בגמ' דאי
מפקיר ביתו פטור ממזוזה, דהרי זה מצואר בתוס', דהא דאמרו
בגמ' דשוכר בית בחו"ל פטור ממזוזה עד ל' יום, הוא משום דלא
חשוב דירה ידיר' עד ל' יום, ומדמו להאיא דב"ב דאינו חשוב
מיושבי העיר עד ל' יום, וא"כ המפקיר ביתו ודר בבית בחור
הפקר, אין חייב אלא כשדר בו ל' יום, ובפחות מזה לא חשוב דירה
ידיר', ומאן הא דאמרו דמכשירי מזוזה לר"א אין דומין שבת,
דיכול להפטר בשבת ממנו מזוזה, דאם יפקיר הבית וידור בשבת
כשהוא הפקר פטור ממזוזה, אולם באמת נראה דבהפקר אף אם
ידור ל' יום לא יתחייב, דנראה דהא דכתבו התוס' דעד ל' יום לא
חשוב דירה ידיר', אין כונתם דזה שדר במשך ל' יום מחשיב הבית
לבים דירה ידיר', אלא דהשוכר לל' יום יש לו זכות לדור ל' יום,
חשוב בית דירה שלו, וכל"ה חשוב שדר זה באקראי ולא הוא ביתך
לחייב במזוזה, דאע"ג דחיוצו במזוזה אינו משום קנינו בבית
להקרא ביתך, אלא חיוצו מכאן דירתו, דדרשינן ביתך דרך ביאתך
דהבא בבית חייב במזוזה, מ"מ בעינן שתהא ביאתו ודירתו בבית
בדרך קבע ולא באקראי, ובפחות מל' יום לא חשובה דירה אע"ג
אוצר החכמה] דיש לו בבית זכות שכירות.

ולפ"ז הי' נראה לומר דהשוכר בית ליותר מל' יום חייב במזוזה
מיד קודם שעברו ל' יום, דהואיל חכמתו בבית לדור יותר
מל' יום, חשובה דירתו לחייב במזוזה, ומאנתי לאחר זמן דהרע"א
בשו"ם נסמפק בזה, [כתב וחומס ס' נ"ט] ונראה דדעתו נוטה
להך דל' לחייב מיד, הואיל יש לו זכות לדור יותר מל' יום, ומצואר
דבדכריו דכתב כן לדעת מי שסובר דשוכר חייב במזוזה מה"מ, אלא
דעד ל' יום לא חשוב דירה ידיר', והבית הלוי [בסוף חבורו על
המורה] הביא דברי הקמ"ג, דמשמע מדבריו דאף אי שכן
מטיקרא ליותר מל' יום פטור, וחיוצו רק אחר שדר ל' יום דהו
דירה קבועה, והביא עוד דגמנוק"י מצואר להדיא דבשכר ליותר
מל' חייב מיד, דכתב ח"ל ואפילו שוכר בחו"ל כיון שלא שכרה לל'
יום אינו חייב במזוזה עכ"ל, וביאר הבית הלוי דהגמנוק"י ס"ל
כרש"י שנמן טעם להא דעד ל' יום פטור ממזוזה, דהוא משום
שמה יחזור בו מהשכירות, וכונתו דמה"ט לא הוא דירת קבע,
[וכתבת התוס' במרחק קמא דעד ל' יום לא הוא דירה] וקשה

דאיך יחזור בו מהשכירות הא עשה קנין ונתחייב בפשלו
השכירות, ובע"כ דאיירי דשכר לכל יום בפני עצמו ולא על כל
הימים יחד, ועל כן יכול לחזור ועד ל' יום לא הוא דירת קבע,
וא"כ כששוכר מעיקרא לל' יום ואין יכול לחזור בו חייב במזוזה
מיד וכתבת הרע"א ז"ל, [ונכתלת לבי לבעל הפ"מ יו"ד ס' רפ"ו
הביא, דכדברי הרע"א כתב בסדור דרך החיים להגריי
מליא, וכתב דאזיל לפי סכנת הש"ך דמוך ל' פטור משום דהו
דירת עראי, ועל כן כששכר ליותר מל' חשוב מעיקרא דירת קבע,
וחמה על דבריו, דהעיקר כשיטה במרימא דהתוס' דחיוצו דשוכר
הוא מדברגן אף לאחר ל', וכמצואר בשו"מ רע"א ז"ל ס' ס"ו
דכן נקטו רוב הראשונים, וא"כ להלכה כל דלא דר ל' יום פטור
ע"ש] ולפ"ז הדר בבית של הפקר, לא מיבעיא אי ימא כמו
שנייד הרע"א ז"ל דלא חלי בדיוצו בפועל, אלא חלי בקנין שכירות
שיש לו, אי הו' לפחות מל' יום או ליותר מל', וכשיש לו קנין
נתחייב מיד, א"כ בית הפקר דאין לו קנין בו לעולם הו' דירה
בדרך אקראי, דהרי לא זכה בבית, ואף כשעבר ל' יום לא הו'
דירת קבע הואיל ולא דר בבית מכאן זכותו בו, וכל יום הו' דיוצו
בפני עצמו, אלא אפילו אי ימא כהך דל' דספקו דהרע"א ז"ל,
דאף כששכר ליותר מל' יום פטור ממזוזה, דבעינן שידור בבית ל'
יום, ולפ"ז חיוצו במזוזה לא חלי בזכותו בבית אלא בדירתו בפועל,
וא"כ י"ל דה"ה הדר בבית הפקר ל' יום יתחייב במזוזה, מ"מ
נראה דתירמי בעינן, שידור בבית ל' יום וקודם לכך הו' דירת
עראי, ושתהא דירתו מכאן זכותו בבית, אבל הדר בבית הפקר אין
לרוץ בין הימים, וכל יום הו' דיוצו חדש ולא נעשה דירת קבע
כשעברו ל' יום ול"ע, ועכ"פ הא דמצואר בגמ' שבת דהפקיר
ביתו פטור ממזוזה לא קשה מיד, דאיירי בו ביום, וזה ודאי
פטור הואיל ולא דר ל' יום, ומהא גופא דאין השוכר חייב עד ל'
יום מטעמא דלא הו' דירה ידיר', נראה דמוכח דחיוצו דשוכר לא
הו' משום דעל ידי זכות ממון שיש לו בבית קרינן ב' ביתך, דא"כ
מ"ט בפחות מל' יום לא יחשב ביתך, הא מ"מ יש לו בבית זכות
שכירות בים ששכר וביתך קרינן ב', אלא ודאי דחיוצו דשוכר
הוא משום דעומד לדירה, וביתך ביאתך קרינן ב' דהוא נכנס
יוצא בבית, ובפחות מל' יום לא חשוב דירה לחייב במזוזה.

והנה לפי הך דל' דכתבו התוס', ד"ל דהא דשוכר חייב במזוזה
הוא מדברגן, דלחיוצו מזוזה בעינן שיהא ביתך, ומרי ביתך
כמיב לדורש ביתך דרך ביאתך מל' הימין, ולמעט שוכר ממזוזה,
[והא דאמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר, היינו דמה"ט המשכיר
פטור ממזוזה אע"ג דהוא ביתו, אבל השוכר אף הוא פטור הוא
דלא הו' ביתו] נראה בפשוטו דלחיוצו מזוזה בעינן שיהא בעלים על
הבית, וכל דאינו בעלים על הבית פטור ממזוזה מקרא דביתך, ואף
שוכר דיש לו קנין שכירות, מ"מ מכאן קנין שכירות לא חשוב
ביתך, ועל כן כל חיוצו אינו אלא מדברגן, וכן מצואר בשו"מ רע"א
ז"ל ס' ס"ו דזו היא סכנת התוס', וביאר דבזה חלי פלוגתא
דהמרדכי והרשב"א בדיוצו בית מישראל וגוי שותפים בו, אי חייב
במזוזה, דהמרדכי פטור ממזוזה, והרשב"א מחייב, דאי חיוצו
דמזוזה הוא משום דירתו, דכל שדר בבית לר"ך שמור ושוכר חייב

ונראה דמוכח דכן היא סברת הרשב"א, ממש"כ בחי בשבת, דהקשה מ"ט אמרו בגמ' פרק ראשית הגז דביתך אחי לכדרבה דדרש ביתך דרך ביאתך, ולא אמרו דאחי למעוטי בית של הפקר ושל שוכר, ומירץ דחדא מחרי טעמי נקט, וכן כתב הריטב"א שם בשבת, [וזה דלא כמו שכתבו התוס' בסוגיין דחרי ביתך כתיב, ומחד ביתך ממעטין בית של הפקר ושוכר, דלדבריהם ל"ק דבראשית הגז הקשו דנמעט שותפות מביית השני, ועל זה אמרו דדרשין ביתך דרך ביאתך] וקשה דאין שייך לומר בזה חדא מחרי טעמי נקט, דמ"מ מנלן למעט בית של הפקר ובית של שוכר, הא ביתך אחי לדרך ביאתך מן הימין, ובלא קרא מהיכי תימי נמעט בית של שוכר ממנוחה, ולפי המבואר א"ש, דזה פשיטא לרשב"א ולריטב"א, דביתך הנאמר במנוחה לא דרשין לי לענין דחיוב מנוחה לא חל אלא על מי שהוא בעלים על הבית, דסברא היא דחיוב מנוחה דאחי לשמירה [כדפרש"י בפסחים ד' ע"ש], חלי במי שדר בבית ולא בצעל הבית, ומה"ט א"ש הא דדרשו מבייתך לפטור את המשכיר ממנוחה, דבב"מ ק"א: פרש"י

דהא דאמר רב משרשיא מנוחה חובת הדור והמשכיר פטור והשוכר חייב, ילפינן לה מהך קרא גופא דביתך דרך ביאתך, ואע"ג דבגמ' מנחות ל"ד דרשו ביתך דרך ביאתך מן הימין, דהואיל ולא מפרשין קרא כפשוטו דבעינן ביתך, אלא ילפינן מלשון ביתך הנאמר בקרא דחיוב דמנוחה הוא על הבא ונכנס בבית, והיינו ביתך דרך ביאתך, ילפינן נמי מיני' דמנוחה צימין דכי עקר איניש כרעי' צימין עקר, דהכל דבר אחד, דדירת האדם ואופן כניסתו לדור בעקירת רגל ימין וכללים בלשון ביתך, וס"ל לרשב"א והריטב"א דה"ה דמהך קרא גופא ממעטין שוכר ובית של הפקר, ולא משום דאין הוא בעל הממון, אלא דלא הוא דירה שלו, דאע"ג דשוכר יש לו זכות ממון לדור בבית, לא סגי בזה להחשב ביתך דרך ביאתך, ובעינן שדירתו בבית תהא מכא זכותו, ולא שנוטל שמוש משל בעה"ב [ויש ליתן טעם דכל שנוטל משל אחר לא הוא דירת קצב, וחשוב לעולם דירת ערבי וכתבם התוס' להך שיטה דשוכר חייב במנוחה מה"ה, דעד ל' יום לא הוא דירה דיד', כן ס"ל לרשב"א ודעימ' דשוכר לעולם לא הוא דירת קצב לחייב במנוחה מה"ה] אבל אי נמצא דפטור דשוכר וכן דר בבית של הפקר, הוא משום דבעינן שיהא בעלים על הבית, אי אפשר לדורש כן מהך קרא דדרשין מיני' דחיוב מנוחה חלי בדירה ויתנת צימין, דהם שני ענינים חלוקים ואין ידרש פסוק אחד לשניהם.

ב. והנה בגמ' יומא י. אמרו, ח"ר כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מנוחה, חוץ מלשכת פרהדרין שהי' בה בית דירה לכהן גדול, אמר ר' יהודה והלא כמה לשכות היו במקדש שהי' להם בית דירה ולא הי' להם מנוחה, אלא לשכת פרהדרין גזרה היתה, ושקלו וטרו בגמ' בטעם פלוגתא, ומסיק רבא דטעם ר"י דפותר ממנוחה, דסבר דירה בעל כרחו לא שמה דירה, ומדרבנן חייבו במנוחה כדי שלא יאמרו כהן גדול חשוב בבית האסורים, ורבנן סברי דירה בעל כרחו שמה דירה, ומהדין חייבת לשכת פרהדרין במנוחה, ושם בדף י"א תיבא בשערך, אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות וכו', יכול שאני מרבה אף הר הבית

מה"ה במנוחה, אף שותפות גוי לא פוטרת, דמ"מ הישראל כשדר בו חייב בשמור, ומה בכך דיש לגוי שותפות בצעלות על הבית, אבל אי שוכר אינו חייב במנוחה מה"ה, דביתך בעינן לחייב במנוחה, ובית שוכר לא קרינן כי ביתך, א"כ י"ל דכשיש לגוי שותפות לא הוא ביתך המיוחד לך, כמו כל הני דדרשו בריש ראשית הגז למעט שותפות גוי, ובה י"ש הרע"א הא דהרמ"א ביו"ד סי' רפ"ו הביא רק את שיטת המרדכי דבית של ישראל וגוי פטור ממנוחה, ולא הביא שיטת הרשב"א המחייב, דהואיל והעיקר כשיטת הסוברים דשוכר פטור מה"ה ממנוחה, דבעינן שיהא ביתך, א"כ שותפות גוי פטורה מהמנוחה, אולם דברי הרע"א ז"ל ז"ע דנמעט ממנו לפי שעה דברי הרשב"א בחי בשבת קל"א, דכתב דשוכר פטור מה"ה ממנוחה, וכמו דדר בבית הפקר פטור ממנוחה, דבעינן ביתך לחיוב מנוחה, וא"כ הי' להרשב"א לפטור בית של שותפות גוי וישראל ממנוחה דלא הוא בית המיוחד לך.

ועל כן נראה דאף אי שוכר פטור מה"ה ממנוחה, מ"מ י"ל דלחיוב מנוחה לא בעינן דמהא דלר בו צעלות על הבית, כדי שיתחייב במנוחה מכא צעלותו על הבית, אלא צריך שדירתו בבית תהא משום דהוא ביתו, ושוכר אע"ג דיש לו קנין שכירות לדור בבית, מ"מ אין הבית קנוי לו לדירה, אלא דר בשל חבירו ומעלה לו שכר, וזה נמעט מבייתך דאין חייב אלא הדור בבית מכא זכותו וקנינו, ולא הדור בשל אחר, וקנין שכירות דשוכר אין חשוב כקנין גמור, אלא כזכות ליעול שמוש בשל חבירו, דהרי אף למאן דס"ל דקנין פירות כקנין הגוף, והקונה שדה לפירות מציא בזכורים וקורא, מ"מ השוכר שדה אינו קורא, כמבואר במשנה בזכורים דשוכר שדה מציא ואינו קורא, וכן מבואר מדברי תוס' בבב"ב נ' ד"ה המוכר ע"ש, ומה"ט לוקח חפץ לזמן כתבו התוס' ריש השואל דהוא כש"ח על החפץ, ואילו שוכר קי"ל דהוא כש"ש, והיינו טעמא דשוכר נוטל שמוש משל המשכיר וזה זכותו להשתמש בשל חבירו, ועל כן מקבל עליו חיוב שמירה על גוף החפץ, משא"כ לוקח דהוא בעלים על החפץ לשמוש אינו חייב אלא כש"ח, ועיין בזה מש"כ באורך בקובץ הערום סי' נ"ג, ולפי"ו הלוקח בית לזמן ויש לו קנין לדירה, חייב במנוחה מה"ה לכו"ע, דהוא עדיף משוכר הואיל ודר בבית מכא קנינו, דלפי מה שנתבאר לחיוב מנוחה לא בעינן שיהא ביתך, אלא שדירתו בבית תהא מכא קנינו, ולא שנוטל זכות דור משל אחר, אבל אי לחיוב מנוחה בעינן שיהא ביתך ממנו, שיהא קנוי לו הבית לדר בו, אף הלוקח בית לדירה לזמן לא קרינן כי ביתך, דקי"ל כר"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף, ולפי המבואר י"ל דבזה פליגי המרדכי והרשב"א, דהרשב"א דמחייב בית של שותפות הגוי, ס"ל דאע"ג דשוכר פטור ממנוחה מ"מ יסוד החיוב דמנוחה אינו מכא צעלותו על הבית, אלא חיובו משום דירתו וכמו שנתבאר, וא"כ אין צוה חסרון דשותפות גוי, ולא דמי לכל הני דריש ראשית הגז, דחיובו מכא צעלותו, ונמעט שותפות גוי, והמרדכי דפטר י"ל דפליג וס"ל דהא דשוכר פטור ממנוחה, הוא משום דבעינן לחיוב מנוחה שיהא בעלים על הבית, ובשותפות גוי לא הוא בית המיוחד לך.

והלשכות והעזרות, ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול, יא"ו אלו שהן קודש, וכמו הריטב"א דהך דרייתא פליגא אדרייתא דלעיל, דפליגי ר"י וחכמים דדין לשכת פרהדרין אי חייבת במזוזה, ולכו"ע אי הי' זה בית דירה בנכסו היטה חייבת, דלפי מה דדרשו דרייתא דאין חייב במזוזה אלא בית חול, לשכת פרהדרין פטורה דהיא קודש, וא"כ טעם חכמים דמחייבין לשכת פרהדרין במזוזה מה"ט, [ואף לר"י הי' חייב מה"ט אי לא הו' דירה בעל כרחו] הא כן הוא האמת דהלשכות הם קודש והם ממון הקדש, ואין יסחי' הכהן גדול במזוזה הא לא הו' ביתו, וגרע משוכר דיש לו קנין חכום בבית, משא"כ כה"ג בפשוטו לא הי' לו קנין בלשכת פרהדרין, אלא דהיתה מיוחדת לו לדירה, ובתוס' יומא ח': נסמפקו אס' לשכת פרהדרין היתה פטורה לחול או לקודש, ואי היתה פטורה לחול, לא היתה קדושה לענין אכילת קדשים, ואסור עומאה ואסור ישיבה בעזרה, אולם נראה פשוט דמ"מ היתה של הקדש דהיתה בנ"י בקודש, עיין תוס' דף י'. ד"ה חוץ, וא"כ מ"ט חייבת במזוזה, [ועיין ברמב"ם פ"א מהל' עבודה יו"כ הל"ג דכתב דמפרישין כהן גדול מביטו ללשכתו שצמקדש, והיא לשכת פרהדרין, ובפ"ה מכלי המקדש הל"ז כתב וז"ל מוכן לו צמקדש והיא הנקראת לשכת כהן גדול, ומשמע דהיתה לשכה שלו, ועיין בפ"ה מהל' בית הבחירה הל"ז, אולם י"ל דהיתה של הקדש אלא דהיתה מוכנת לישיבתו, ועל כן נקראת לשכתו וצ"ע].

1234567

ובראה דמהך סוגיא דיומא מוכח כמו שנתבאר, דלכו"ע לא בעינן לחיוב דמזוזה קנין ממון בבית שיקרא ביתך, והא דממעטין בית של הפקר הוא משום דבעינן שמהא דירה דידך, וכשדר בשל הפקר לא הו' דירה שלו, ובשוכר פליגי הראשונים אי חשבו דירה דידך הואיל ויש לו זכות בבית לדירה, או דמ"מ לא קרינן ב"י ביתך, דהו' דירה הבאה מכחו של המשכיר, אבל דירתו של כהן גדול בלשכת פרהדרין היתה דירת קבע, דלכך עומדת הלשכה, [ואע"ג דלא הי' דר זה אלא ז' ימים בשנה, מ"מ בימים אלו הו' דירת קבע] ועל כן חייב במזוזה אע"ג דלא הי' לו קנין בלשכה ושל הקדש היתה.

אלא דלכאורה מובאר בסוגיית הגמ' שם ציומא היפך דברנו, דהרי אמרו שם דר"מ ורבנן פליגי דדין בית הכנסת וזית המדרש, אי חייבים במזוזה אף בלית בהו' בית דירה, ואמרו דרייתא דאמרה דבית הכנסת וזית המקדש אין מטמא בנגעים, דדרשינן וזא אשר לו הבית מי שמיחד לו, יא"ו אלו שאין מיוחדים לו, אפי' כרבנן, אבל לר"מ בתי כנסיות וצמי מדרשות מטמאים בנגעים, ומבואר דדין מזוזה ודין עומאת נגעים אחד הוא, דחלי אי דרשינן בית המיוחד לו, וזית הכנסת אינו מיוחד לו, וגרע מבית השומפין דלכו"ע חייבים במזוזה ומטמא בנגעים וחשוב מיוחד לו, דבית הכנסת וזית המדרש אין עומדים לשמוש היחיד אלא לכל הצבור, ואמרו שם אבעית אימא הא בבית הכנסת של כרכים והא בבית הכנסת של כפרים, והיינו ד"ל דאף לרבנן משכחם לה בית הכנסת וזית המדרש שאין בהם בית דירה דמטמא בנגעים, כגון בבית הכנסת של כפרים, ופרש"י דשל

כפרים כל בעליה מכירים והרי הוא כבית השומפין, ומסקו בגמ' דאינו כן, דדרשינן מללחחיה דכל שלא חלקו, ואין כל אחד מכיר חלקו אין מטמא בנגעים, וזית כנסת של כפרים אין כל אחד מכיר חלקו וגרע משומפין, ודוקא כשיש בו בית דירה מטמא בנגעים, ומבואר בפשוטו מסוגיית הגמ' דדין מזוזה חלי בקנין ובעלות על הבית, דמה"ט ס"ד לחלק בין בית הכנסת דכרכים לבית הכנסת דכפרים, דבשל כפרים בעליה מכירים אע"ג דלא יכיר חלקו של כל אחד, משא"כ בשל כרכים שעומד לכל הבא להתפלל, ואין לו בעלים מיוחדים, דאי חייב דמזוזה חלי בדירה ולא בבעלות על הבית, א"כ אי סגי בשמוש של תפלה לחייב במזוזה, ומה"ט בית כנסת של כפרים חייב במזוזה, אע"ג דלית ב"י בית דירה, מ"ט בית כנסת של כרכים פטור, הא מ"מ נעשה בו שמוש של תפלה, דאין חלוק בין הכנסת של כרכים לבית כנסת של כפרים, אלא בבעלות הממון, אבל השמוש בשניהם שוה.

אולם נראה דלא קשה מידי דבאמת לא דמי דין מזוזה ונגעים ז"ל, וכמו דביאר הריטב"א שם, דר' יהודה לא ס"ל לענין מזוזה דבית קדוש פטור ממזוזה, מדוהנך לפטור לשכת פרהדרין ממזוזה משום דהו' דירה בעל כרחו, ולענין נגעים אמר ר"י דכל מקום מקודש אין מטמא בנגעים, והיינו אף בתי כנסיות וצמי מדרשות, וכמו הריטב"א דהא דמדמינן דין מזוזה ונגעים אהדדי, היינו לענין אי דרשינן וזא אשר לו הבית, בית המיוחד לו, וכן לענין מזוזה דרשינן ביתך המיוחד לך, ואמרו דר"מ דלא ס"ל הך דרשה לענין מזוזה, ומחייב בית הכנסת במזוזה אע"ג דאין בו בית דירה, ה"ה דלא דריש לענין נגעים דבעינן בית המיוחד לו, ובית הכנסת מטמא בנגעים, אולם ר' יהודה דסבר דאין בית הכנסת מטמא בנגעים משום קדושתו, דאין עומאת נגעים חלה במקום קדושה, סובר דלענין מזוזה יש לחייב בית הכנסת, דכ"ש הוא דמקום מקודש יהא בו מזוזה, ובאמת נראה דביסוד דינא לא דמי דין מזוזה ונגעים ז"ל, וחלוק הא דדרשינן דבעינן בית המיוחד לו בנגעים מהא דדרשינן כן לענין מזוזה, דלענין נגעים נאמר ונחמי נגע זרעם בארץ אחתכם, ובדרייתא דרשו לאחחיה עד שיכבשו אותה, כבשו אותה ולא חלקוה לשבטים, חלקו לשבטים ולא חלקו לבית אבות, חלקו לבית אבות ואין כל אחד מכיר את שלו מנין, ת"ל וזא אשר לו הבית, מי שמיחד לו יא"ו אלו שאין מיוחדין לו, א"כ עיקר הא דדרשינן דהא מיוחד לו הוא לענין הממון, דהא בעלים על הבית שבו הנגע, אבל לא בעינן שיהא לו דירה בבית, דבקר' לא זכר שיהא בית דירה, אלא חלי בבית אחוזה דהיינו הבעלות על הבית, והמל"מ בפ"ד מטו"ס הל"ב כתב בשם הקריית ספר, דבית של ישראל שהשכירו לגוי מטמא בנגעים, ובית של גוי שהשכירו לישראל אין מטמא בנגעים ע"ש, ומבואר דהמשכיר חשוב אשר לו הבית לענין נגעים, וישראל שהשכיר ביתו לישראל חצרו, המשכיר הוא בעל הבית לענין נגעים, משא"כ לענין מזוזה לא חלי חייב מזוזה בבעלות על הבית אלא בדירת הבית, והשוכר מעביר חייב במזוזה, כמבואר ברמב"ם פ"ה ממזוזה הל"א ובשו"ע יו"ד רפ"ו סעיף כ"ג ובבאור הגר"א, ואי חייב דשוכר במזוזה הוא מה"ט ה"ה השוכר מגוי

חייב מה"ת, הואיל והוא דירה של ישראל, ובע"כ הא דדרשין בתרויהו דבעין בית המיוחד לו, הוא בכל אחד לפי ענינו, דלענין נגעים דרשין דאין מטמא בנגעים עד דתהא לו בביית בעלות המיוחדת לו, ולא בית של צבור כמו בית הכנסת, ואפילו בית כנסת של כפרים מסקו בגמ' דלא חשבו בעלות המיוחד לו, הואיל ולא ייכר חלקו, וגרע משותפין דמרבינן מאחזתכם דאף בית שותפין מטמא בנגעים וחשוב מיוחד לכל אחד, דבית הכנסת הוא ממון הצבור ואין לכל אחד חלק בפני עצמו, אלא שייך לכל הצבור, ואפילו בשל כפרים שבעליהם ייכרים מ"מ הוא ממון הצבור, משא"כ לענין מוזה, הא דדרשין ביתך המיוחד לך היינו דבעין שהדירה שדר בבית תהא באופן שמייוחד לו, ושמוש שותפין חשוב מיוחד לו, דאע"ג דמשתמשין ביחד, מ"מ כל אחד משתמש שמוש המיוחד לו, וממעטין בית הכנסת ובית המדרש דהוא עומד לשמוש של כל הצבור, ואינו מיוחד לכל אחד לשמוש שלו, ועל כן פטור ממוזה דלא הוא ביתך, ועל זה אמרו דאי יש דירה לחזן הכנסת חייב במוזה, דהואיל ומיוחד לו מקום לדירה והוא שמוש של יחיד, ביתך קרינן ב', ולפ"ז י"ל דהא דס"ד דגמ' לחלק בין בית הכנסת דכרכים לבית הכנסת דכפרים, היינו ליישב סמירת הברייתות בדין טומאת נגעים דבית הכנסת, דיט לומר דבית כנסת דכרכים לא חשוב מיוחד לו, דהוא של כל הצא להתפלל, ואין לו בעלים מיוחדים, אבל בית כנסת של כפרים בעליו ייכרים והוא כבית השותפין, וחשוב בית המיוחד לו, דהבעלים מיוחדים, אבל לענין חיוב מוזה דפטורי רבנן בית כנסת דכרכים ממוזה, הואיל ולא הוא מיוחד לו, דהדירה שבו הוא דירה של צבור, ה"ה דבית כנסת של כפרים, פטור ממוזה, דהשמוש בבית כנסת של כפרים הוא שמוש של צבור כמו בית כנסת של כרכים, ואינו מיוחד בשמוש לכל יחיד יותר משמוש בית הכנסת של כרכים, ולא מהני בזה הא דבעליו ייכרים יותר מבית כנסת של כרכים, [ובגמ' מסקו דבית כנסת של כפרים אינו מטמא בנגעים דממעטין לי' מבית המיוחד לו, והקשה המו"י מ"ש מבית השותפין, ומירץ דהואיל ולא נתברר חלקם מעולם לא הוא בית המיוחד לו, וא"כ אי נדמה דין מוזה לנגעים, יהא הדין דלחיים שירשו בית ולא חלקו יהיו פטורים ממוזה וזה לא יתכן, אולם באמת אף לענין נגעים הוא ¹²³⁴⁵⁶⁷⁸⁹¹⁰¹¹¹²¹³¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷¹⁸¹⁹²⁰²¹²²²³²⁴²⁵²⁶²⁷²⁸²⁹³⁰³¹³²³³³⁴³⁵³⁶³⁷³⁸³⁹⁴⁰⁴¹⁴²⁴³⁴⁴⁴⁵⁴⁶⁴⁷⁴⁸⁴⁹⁵⁰⁵¹⁵²⁵³⁵⁴⁵⁵⁵⁶⁵⁷⁵⁸⁵⁹⁶⁰⁶¹⁶²⁶³⁶⁴⁶⁵⁶⁶⁶⁷⁶⁸⁶⁹⁷⁰⁷¹⁷²⁷³⁷⁴⁷⁵⁷⁶⁷⁷⁷⁸⁷⁹⁸⁰⁸¹⁸²⁸³⁸⁴⁸⁵⁸⁶⁸⁷⁸⁸⁸⁹⁹⁰⁹¹⁹²⁹³⁹⁴⁹⁵⁹⁶⁹⁷⁹⁸⁹⁹¹⁰⁰ חדוש לומר דאינו מטמא וי"ע.]

כנסת של כרכים, ולא מהני הא דבעליו ייכרים, להקרא בית המיוחד לו, ובעין שמהא ב' בית דירה, והריטב"א שם הקשה מ"ט בעין שמהא ב' בית דירה לחזן הכנסת, תיפוק לי' משום אורחים הנמצאים בו, ומירץ דלא הוא משמש קבוע דמנין דאיחרי וימנין דליחרי, ולא חשיב דירה לחייב במוזה, כי האוכלים שם אינם אלא כאכסניא בעלמא ע"ש, וי"ל דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דלא בעין דירה קבועה כדירת חזן הכנסת, וסגי בדירת האורחים, אולם קשה הא דבה"י טומאת צרעת כתב דאין בית הכנסת מטמא בנגעים, אלא אם יש בו דירה לחזנים או לתלמידים, ולא הזכיר דירת האורחים, ולפי המבואר דחלוק דין מוזה מדין נגעים א"ש, דלענין טומאת נגעים בעין שיהא הבית שלו ומיוחד לו, ועל כן כל דאין בבית הכנסת בית דירה המיוחד לחזן הכנסת אין מטמא בנגעים, דבעין שיהא מיוחד לו בקנין, ובית דירה של חזן הכנסת קנוי לו להחשב כמיוחד לו, אבל דירת אורחים אע"ג דהוא שמוש המיוחד לכל אחד ואחד, מ"מ אין להם זכות וקנין בבית הכנסת, ולא מהני דירת האורחים בבית הכנסת שיטמא בנגעים, ועל כן לא הזכירו בגמ' דירת האורחים בדין בית הכנסת של כפרים, דבגמ' איירי לענין נגעים, דבעין שמהא אחוזה המחולקת ומיוחדת לו, ובית כנסת של כפרים אין מיוחד לבעלים, אולם לענין מוזה דתלי בדירה ובעין שמהא דירה המיוחדת לו, מהני דירת האורחים לחייב במוזה, הואיל ושמוש שלהם הוא שמוש המיוחד לכל אחד ואחד.

ג. וזהו הרמב"ם שם בה"י מוזה כתב וי"ל, הר הבית, הלשכות, והעזרות, ובתי כנסיות, ובתי מדרשות שאין בהם בית דירה, פטורים לפי שהם קודש עכ"ל, והנה מבואר בדברי הרמב"ם דלא ס"ל כדברי הריטב"א, דפירש דר"י ורבנן דפליגי בדין לשכת פרהדרין אי חייבת במוזה, לא סברי כהך ברייתא דפטרה הר הבית והלשכות והעזרות ממוזה משום דהם קודש, דהואיל ופטורים הוי מקומות משום קדושתם, לא מהני הא דיש בהם בית דירה לחייב במוזה, אלא ס"ל להרמב"ם דכל שיש בהם בית דירה חייבים, ופטור דקודש הוא דוקא כשאין בהם בית דירה, וי"צ דעת הרמב"ם דאי בעין לחייב במוזה דיהא דומיא דבית דהוא חול, ובית של קודש פטור, מה מהני דיש בהם בית דירה, הא מ"מ קודש הם וכסדרת הריטב"א, ועוד קשה דהר הבית ועזרות ולשכות שאינם בית דירה, פטורים ממוזה אף בלא טעם דהם קודש, דאין חיוב מוזה אלא בבית דירה, וקושיא זו היא אף לדעת הריטב"א, דאף לשיטתו הא דממעטו הר הבית ועזרות ולשכות משום דאינם קודש, לא קאי דוקא במקום שהוא בית דירה, דהעזרות לא הוי בית דירה, וכן הלשכות לא כולם הוי בית דירה, כמבואר בדברי ר"י דאמר, והלא כמה לשכות הוי במקדש שהי' להם בית דירה, ומבואר דלא כולם הוי כן, [ואף באלה שהי' בהם מוזה מבואר בתוס' דלא הי' בהם בית דירה לחייב במוזה מה"ת] וא"כ תיפוק לי' דאין בהם חיוב מוזה הואיל ואינם בית דירה.

ובראיה לומר דאי לאו דבעין לחיוב מוזה דיהא דומיא דבית

ובראיה דכן מוכח בשיטת הרמב"ם, דחלוק דין מוזה מדין נגעים בזה דבעין בית המיוחד לו, דבפי"ד מטומאת צרעת הלי"ד כתב הרמב"ם וי"ל, בית האשה, בית השותפין בית הכנסת, או בית המדרש, שיש בהם דירה לחזנים, או לתלמידים, מטמאים בנגעים עכ"ל, והוא כמבואר בסוגיית הגמ' ביומא, דכשיש בבית הכנסת בית דירה חשוב בית המיוחד לו, ובפ"ז מה"י מוזה הל"ו כתב הרמב"ם וי"ל, בית הכנסת של כפרים שהאורחים דרים בו חייב במוזה, וכן בית הכנסת של כרכים אם הי' בו בית דירה חייב עכ"ל, והכנס"מ ז"ל דכן כתב הרי"ף דבית כנסת של כפרים חשוב בית דירה משום אורחים, וקשה דבגמ' משמע דלא סגי בדירת האורחים, אלא בעין שיהא בו בית דירה של חזן הכנסת, דהרי מסקו בגמ' דדין בית כנסת של כפרים כדין בית

שהוא חול, ה' הר הבית ועזרות ולשכות חשובים בית דירה מלך השמוש הנעשה בהם, והיינו עבודת הקרבנות וכל הנדך להם, דשמוש זה חשוב כשמוש של דירה, ונא"ק דנשלמה ההיכל והלשכות הם בית, וס"ד דיתחייבו במזוזה משום עבודת הקרבנות הנעשים בהם, אבל הר הבית והעזרות, מהיכי חייבי יתחייבו במזוזה הא אינם בית, ולא משמע דס"ד דכלל מעוט דקרא יתחייבו משום דמהם נכנסים להיכל וללשכות, והם כשערי מדינות עירות וחלוצות מיוצגים מדרבנן, דקראי דדרשו לחייבם היו אסמכתא, ועוד קשה מ"ט לא נקטה הכרייתא דין ההיכל גופו דהוא בית, ומ"מ פטור משום דהוא קודש ונ"ע]. וקמ"ל דבעינן לחיוב מזוזה שיהא בית חול, ומקומות אלו פטורים ממזוזה הואיל והם קודש, ולדעת הרמב"ם הפטור הוא משום קדושתם ואף בית דירה שבהם פטורים ממזוזה, ור"י וחכמים בע"כ דפליגי אהך דרשה דמה בית שהוא חול, ולדעת הרמב"ם הא דדרשינן דבעינן דומיא דבית שהוא חול, היינו דבית דירה לחיוב במזוזה הוא דוקא בית שמשמשת בו שמוש של חול, אבל שמוש של קודש לא חשוב בית דירה לחיוב במזוזה, ועל כן לא ממעטינן אלא הר הבית והעזרות ולשכות שאין בהם בית דירה, דאין חייבין במזוזה משום עבודת הקרבנות שבהם, הואיל והיו שמוש של קודש, אבל לשכת פרהדרין חייבת במזוזה דשמוש שנעשה בה הוא שמוש חול, ולא נפטרת משום קדושתה, וכן מבואר במאירי, דהוקשה לו הא דלשכת פרהדרין חייבת במזוזה אע"ג דהיא קודש, וכמז ד"ל דהיתה פתוחה לחול, ועוד כתב דאע"ג דהיא קודש מ"מ הדירה שבה היא דירת חול, וכעין זה כתב בשו"מ ח"ס יו"ד רפ"א, ועיין בהגהות רע"א על הרמב"ם בשם הש"ס יחזק, וא"ש הא דכתב הרמב"ם דפטור בית הכנסת ובית המדרש ממזוזה הוא משום דהם קודש, והרי קדושתם אינם מהפורה, דאם נמכרו על ידי ז' עובי העיר במעמד אנשי העיר, פקעה קדושתם, ואף דמיהם אינם קדושים, ורשאים בני העיר לעשות בהם זרימה, ועיין בר"ן במגילה שכתב בשם הרמב"ן, דקדושת בית הכנסת היא כקדושת משמימי מלוא, וכל זמן שעומדים למנוחה יש אסור להקל בקדושתם משום חזי מלוא, והר"ן חולק וס"ל דמדרבנן נתנו קדושת הגוף על בית הכנסת הואיל ועיקרו עומד לומר בו דברי קדושה, ועכ"פ לכ"ע אין בבית הכנסת קדושה מה"מ, וא"כ אין יפטרו ממזוזה משום קדושתם, אולם לפי המבואר א"ש דהא דבית של קודש פטור ממזוזה, אינו משום קדושה שבו, אלא דשמוש הנעשה בו הוא שמוש של קודש ולא שמוש חול, וא"כ אף בית הכנסת כן דשמוש הנעשה בו הוא שמוש של קודש ופטור ממזוזה מה"מ.

אלא דעדיין נ"ע, דבגמ' מדמו פטור דמזוזה בבית הכנסת, להא דבית הכנסת אינו מטמא בנגעים, ואמרו דלענין נגעים דרשינן וכן אשר לו הבית בית המיוחד לו, וא"כ ה"ה לענין מזוזה טעם הפטור משום דבעינן בית המיוחד לך, וכמו דביאר הרמב"ם, וזה דלא כמבואר ברמב"ם דבית הכנסת פטור ממזוזה משום דהוה שמוש של קודש, ונראה דבאמת בעינן לשחי הדרכות

לפטור בית הכנסת ממזוזה, דאי לא דדרשינן דבעינן בית המיוחד לך, לא היינו ממעטינן בית הכנסת מחיוב מזוזה משום דהוא קודש, דקדושת בית הכנסת לא הוה סיבה לפטור ממזוזה, ואדרבה הוה סיבה להוסיף בקדושתו וליתן מזוזה כמו דכתב הרמב"ם, אלא דאחר דדרשינן ביתך בית המיוחד לך, דאין חייב במזוזה אלא בית דירה העומד לשמוש המיוחד לו, והיינו ללכוד הפרטיים, דרשינן עוד דבעינן לחיוב מזוזה שיהא דומיא דבית שהוא חול, ולא בית של קודש, וקמ"ל קרא דשמוש של קודש לעולם אינו שמוש המיוחד לך, דהוא שמוש ללכוד גבוה, ואף בית הכנסת של יחיד פטור ממזוזה, דהרמב"ם לא חילק בדבר, ודלא כמבואר בתוס' דבית כנסת דרב הונא ור"ם שהי' שלהם הי' חייב במזוזה דשמוש שבו הוא שמוש של גבוה ואינו מיוחד לו, ועוד נראה דבית של צבור שאינו קודש לא נפטור ממזוזה לדעת הרמב"ם, דבריש פ"ו מהל' מזוזה כתב ר' תנאים לחיוב מזוזה, ואחד מהם שהי' בית חול, ולא הזכיר תנאי שהי' בית המיוחד לו ולא של צבור, והיינו דבית של צבור לעולם יכולים להשתמש בו שמוש של יחיד, אלא דלעת עתה עומד לשמוש של הצבור ולא של כל יחיד בפני עצמו, משא"כ בית של קודש אינו עומד אלא לשמוש של הצבור ואינו מיוחד לכל אחד, דאחר שהוקדש ונמסר לשמוש של קודש, כן הוא דינו דאין מיוחד לכל יחיד אלא לשמוש של גבוה, ולא קרינן ב' ביתך המיוחד לך, ונ"ע בזה, ועכ"פ לדעת הרמב"ם פטור בית הכנסת הוא משום דלא הוה מיוחד לך הואיל ועומד לשמוש של קודש, שאינו מיוחד ללכוד אלא לגבוה, וזה פטור דהר הבית והעזרות והלשכות, וכלל הך פטור דבעינן שמוש המיוחד לך שהוא שמוש חול, היו הר הבית והלשכות והעזרות חייבים במזוזה, ואע"ג דהם ממון גבוה ואין לישראל קנין בהם, דהואיל ולכך עומדים מעיקר עשייתם דיעשו בהם עבודת הקרבנות, הוה בית דירה של כל ישראל, והצבור הי' חייב לעשות בהם מזוזה, וכמו לשכת פרהדרין דלמ"ק חייבת במזוזה והחייב על הכהן גדול לעשות מזוזה, אע"ג דאינה שלו אלא של הקדש, הואיל ועומדת לשמוש, והגבול ציומא הקשה זאת איך חייבת לשכת פרהדרין הא אינה של כהן גדול, ודן דמלי דדין שוכר אי חייב במזוזה, ולבסוף כתב דהואיל וכל כהן גדול הי' סוחר ובונה אותה מחדש, היתה שלו והוה ביתך ע"ש, ובדבריו לא נחישב הא דהר הבית והלשכות והעזרות חייבים במזוזה אי לא מעוטא דבעינן בית חול, והרי הם של גבוה, ובע"כ נ"ל כמו שנבאר, דלחיוב מזוזה סגי כשעומד לשמוש, ואף כשאין לו קנין כלל בבית, ומוכח מזה בדברינו, בבאור הא דנחלקו הראשונים בדין שוכר אי חייב במזוזה, דטעם הפוטרים לא הוה משום דס"ל דלחיוב מזוזה בעינן שיהא הבית קנין לו, אלא דהואיל ודר בו מכה הצעלים דהיינו המשכיר, לא הוה דירה דידי, והר הבית והלשכות והעזרות דמעיקר עשייתם עומדים לכל ישראל, חשיבי דירה של ישראל, ואי לא דשמוש של קודש פטור ממזוזה היו חייבים דביתך קרינן ב', ושוכר ראיתי מש"כ בבאור הסוגיא דיומא בדבר אברהם ס"י ל"ז ע"ש באורך, וביאר דלענין מזוזה לא דרשינן בית המיוחד לך, ולמסקנת הגמ' לא דמי דין נגעים למזוזה, ואף לר"מ בעינן בנגעים בית המיוחד לו והוא דוחק, ולפי המבואר אף במזוזה בעינן בית המיוחד, אלא

דאין צריך שיהא מיוחד בממון אלא בשמוש, דבמזוזה הכל תלוי בדירה.

ד. והנה יש לעיין בהא דמבואר ברמב"ם, דבית הכנסת של כפרים חייב במזוזה משום אורחים, איך מהני דירת האורחים לחייב במזוזה הא היא דירת ערל, וגרע משוכר מוך לי יום דפטור, הואיל ולא היא דירה דידי, וכן כתב הרמב"ם דאין לחייב בית כנסת משום דירת האורחים, מה"ט דלא היא אלא כאכסניא, ונראה דודאי חיוב במזוזה בבית הכנסת כשיש שם אורחים, לא חל על האורחים, ומה"ט דדירתם היא דירת ארעי, אלא חיובא במזוזה הוא על הנכור, דככה"ג דיש אורחים לא נפטר בית הכנסת משום בית של קודש, דהואיל ויש בו שמוש של אורחים חשוב שמוש של חול המיוחד לך, ולא דמי למשכיר ביתו להמשכיר פטור ממזוזה הואיל ומזוזה חובת הדך, ורמי חיובא על הדך בו דהיינו השוכר, להמשכיר אחר שהשכיר ביתו אין לו זכות בבית לדירה, והשוכר דר בו מכה קנין שכירות שלו, ועל כן לא חשוב בית דירה של משכיר, אבל בית הכנסת שיש בו אורחים, דאין לאורחים בו קנין אלא דרים בו ברשות הנכור, חשוב בית דירה של הנכור והנכור חייב במזוזה, ומה"ט נראה פשוט דמי שיש לו כמה חדרים בביתו ובני ביתו דרים בו, חיוב מזוזה בכל החדרים עליו ולא על בני ביתו, וא"ע הא דכתב הרע"א ז"ל בשו"ת סי' ט', דמי שהלך מביתו לכמה ימים ונחזר, די"ל דחייב לברך על המזוזה, דבימים שלא הי' בביתו לא הי' עליו חיוב מזוזה, ובני ביתו פטורים דאין הבית שלהם והיו בבית שאלו ושכור ע"ש, ותמוה דככה"ג דהניח בני ביתו חייב הוא במזוזה גם כשאניו בביתו, דהוי בית דירה כמה שדרים מכהו, ולא גרע מדירת אורחים בבית הכנסת דמחייבת במזוזה, אלא דמ"מ דברי הרמב"ם ז"ע במש"כ דבית הכנסת של כפרים כשאורחים דרים בו חייב במזוזה, ובשל כרכים כתב דכשיש בו בית דירה חייב במזוזה, ומשמע דבשל כרכים לא מהני דירת אורחים לחייב, ואולי י"ל דבשל כפרים דהבעלים יכרכים כשיש אורחים חל חיוב על בני הכפר משום דירת אורחים, משא"כ בשל כרכים דאין בעליהם יכרכים ועומדת לכל הבא להתפלל, אין בעלים שיחייבו במזוזה מכה דירת האורחים, והאורחים אינם מחייבים כמו שנתבאר, ועל כן אין חיוב מזוזה אלא כשיש בית דירה לחזן דהוא המתחייב מכה דירתו, וא"ע דבפשוטו אף בשל כרכים חייב כל הנכור במזוזה מכה דירת האורחים, כמו דהר הבית והעזרות והלשכות היו חייבים מכה שמוש של הנכור, ויש לחלק בזה.

מנצח החכמה
1234567

בבית, והן אם אחר דר בביתה מכהה, דלא חל עלי' חיוב במזוזה, וקמ"ל מלמען ירבו, דחייבת במזוזה מוחה, אולם עדיין י"ל דדרשין ביתך ולא ביתה, דדירת אשה אינה חייבת במזוזה, דבעינן לחיוב במזוזה דירת אשה, ואשה הדרה בבית המיוחד לה בבית בעלה, לא יתחייב הבעל ליתן בביתה מזוזה, ובית של אשה שדר בו איש יתחייב במזוזה, והיא החייבת ליתן מזוזה, דאשה חייבת במזוזה אלא דדירתה אינה מחייבת במזוזה, קמ"ל מלמען ירבו דאף דירת אשה מחייבת במזוזה, ומיושבת לפ"י קושית הרע"א ז"ל בזה"ש"ם, דהקשה על הא דאמרו דלא ממעטינן בית השותפין מבייתך ולא בחיהם, דאף שותפין צעו חיי ונחזרו מלמען ירבו ימיכם, דקשה דהרי ודאי השותפין חייבים במזוזה כל אחד בבית שלו, אלא דבאנו למעט בית של שותפין, שצית שאינו שלו לבד אלא יש לו שותף בו פטור ממזוזה, ואיך מהני בזה סברת הני צעו חיי, ולפי המבואר הא דס"ד לדרוש ביתך ולא בחיהם לא קאי אבית, דבית שותפין יפטר משום בעלותם המשותפת, אלא דס"ד דדירת שותפין לא הוי דירה לחייב, ובעינן לחיוב מזוזה שמוש של יחיד, ועל זה אמרו דשמוש ודירה של שותפות, אף היא צריכה שמור וחייבים במזוזה.

והנה בהא דכתב הרע"א בשו"ת סי' ט' דההולך מביתו לעסקיו בשוק שעות הרבה, ופעמים נוסע מעירו על ארצה ימים, דנראה דכשחוזר לביתו יברך על המזוזה הואיל ובזמן שלא הי' בביתו לא קיים מצות מזוזה, ועתה מתחיל חיוב חדש, [אלא דין די"ל דלא מצינו דתקנו ברכה אלא על שעת קביעת המזוזה ולא כשהיא קבועה וכמו שהביא מהרצ"ח ז"ל לעיין דמדברי הרע"א מבואר דספקו הוא דוקא בהולך לזמן ארוך, אבל היוצא מביתו לבית הכנסת או לבית המרחץ, ודאי אינו מצריך כשחזור, וקשה דהרי צ"ל לדברי המג"א סי' כ"א סק"ב, ובדברי המג"א מבואר דאף כשהוא בבית המרחץ אין מקיים מצות מזוזה באותה שעה ע"ש, וא"כ כל היוצא מביתו אף לזמן קצר יהא חייב בברכה, ובעיקר הדבר דנקט הרע"א ז"ל [וכדמוכח מדברי המג"א] דמצות מזוזה היא דוקא כשהוא בביתו, לא הוי דבר מוסכם, דאמנם בריטב"א ביומא י"א כתב כן, דמי שאינו דר בביתו פטור ממזוזה, אולם בשטמ"ק ב"מ דף ק"א: מבואר בשם הרבינו יהונתן דמי שיש לו י' בתים ואינו נכנס בהם אלא פעם בשנה, חייבים כולם במזוזה הואיל וכולם בית דירה ע"ש, ועיין בפרוש הגרי"פ על הרס"ג במצות מזוזה, וכן בדבר אברהם ח"א סי' ל"ז סק"ג, שהביאו ממסכת מזוזה דמשעה שגמר את הבית חייבת במזוזה, דמשמע דאף קודם שדר בו חייב במזוזה הואיל ועומד לדירה, וכן כתב החנוך מנוה תכ"ג, והביאו עוד ראשונים בזה, ולפ"י ז"ל דהא דמשכיר פטור ממזוזה הוא משום דלא עומד הבית לדירתו כל זמן השכירות, אבל מי שיש לו בית ולא דר בו ועומד לדירה חייב במזוזה.

ובמה שכתבתי לחלק בין דין טומאת נגעים לדין מזוזה, ראיתי לאחר זמן דביאר כן בספר קדושת יו"ט סי' כ"ט, והביא רא"י מהא דמבואר בגמ' יומא דלמאן דס"ל דירושלים לא נחלקה לשבטים, אין הבית שבה מטמא בנגעים דלא קרינן ב"י אחותכם,

כן הוא לחלוק גדר ציפן המיוחד לך במזוזה מצנעם, ולפי המבואר ז"ע דברי הפוס' בצ"ק פ"ב: ד"ה ואין, שהקשו אהא דאמרו שם בגמ' דהא דאין ירושלים מטמאה צנעם, הוא למ"ד ירושלים לא נחלקה לשצמים, והא י"ל דכן הוא אף למ"ד דנחלקה לשצמים, דשוב חזרו ולקחו אותה כל השצמים על ידי שנמנו דושנה של יריחו תחתי, וכמו דאמרו כן על מקום המקדש, ע"ש מה שפירשו, וקשה דאי נחלקה ירושלים לשצמים א"כ קרינא בה אחתכס, דאע"ג דחזרו וקנו אותה עבור כל השצמים, אולם לכל אחד הדד זה ה"ל צדו קצין ממון, והו"ל ציט המיוחד לו, ומ"ע לא מיטמא צנעם, ודוקא למ"ד דלא נחלקה לשצמים לא מהני הא דהצית קנו לו, דמ"מ לא הו"ל אחתכס וז"ע, וראיתי עוד דבכמה דברים שנבארו זכיתי בעזה"י לכוין לדברי הקדושם יו"ט שם.

ולענין מזוזה נראה פשוט דבתי ירושלים חייבים במזוזה דיש בהם זכות דירה, ולא גרע מדירת חזן הכנסת, אולם באמת נראה דבתי ירושלים היו קנויים לצעליהם, ולא רק שהי' להם זכות דירה בהם, דהרי אמרו בצ"ק פ"ב: דאין הצית נחלט צירושלים כשאר בתי ערי חומה, משמע דשייך בבתי ירושלים מכירה, אלא דאין הצית נחלט בה, והא דאין משכירין בתי צירושלים למ"ד דלא נחלקה לשצמים, מבואר ברע"ב"א דהיינו לעולי רגלים, דהי' להם זכות לדור בה שלא בשכר, אבל כל ימות השנה יכולים להשכיר בהם בעלים על צמיהם, וא"כ אף לענין נגעים חשבו בתי המיוחד לו, אלא דאין מטמא משום דלא קרינא צי אחתכס, דלא נחלקה ירושלים לשצמים, ולענין מזוזה דלא נאמר אחתכס פשיטא דבתי ירושלים חייבים במזוזה, אולם במקום דלענין נגעים לא קרינא בתי המיוחד לו, י"ל דכן הוא אף לענין מזוזה, אלא דהוכחנו דבאמת

הרב יואל מקלב

סימן רד

בדין שוכר בית בחו"ל תוך ל' יום אם רשאי לקבוע מזוזה ולברך

ע"כ, ועי' בהג' אשל אברהם שם שכתב דמזה נפשט ספיקו של מהר"י חאגיז ז"ל אם רשאי השוכר להחמיר ולברך על המזוזה בתוך ל' יום דלזה מבואר דהמברך לא הפסיד ע"ש [והו"ד צפ"ח יו"ד שם סק"ו], איברא דיעוין בהג' רעק"א שכתב ע"ד מג"א דאי"ו מספיק לשי' הממחר דס"ל דנשים אין מצרכות על מ"ע שהז"ג ע"ש. ומש"כ עוד די"ל דאף למ"ד אין מצרכות החס שאני דלעולם אין באות לידי חיוב משא"כ הכא דסופו לבא לידי חיוב לאחר ל' ללאו' ז"ע בזה מדברי הפוס' בחולין קי: והרא"ש שם שדנו בדין טלית שאולה בתוך ל' יום דחלי צפלוגמא הנ"ל אי נשים מצרכות על מ"ע שהז"ג ומבואר שם דלמ"ד דאין מצרכות ה"נ בטלית לא מצי לברך, והרי דלא אמרינן דטלית עדיפא כיון דסופו לבא לידי חיוב לאחר ל' וכבר העיר מזה בחקרי לב יו"ד סי' קכ"ח (כרך ד' עמ' רצ"ג) ע"ש, מיהו לדעת הסוברים דגבי מזוזה חיוב השוכר לאחר ל' יום הו"ל מה"מ י"ל דשאני טלית דאין סופו לבא לידי חיוב מורה משא"כ מזוזה דסופו לבא לידי חיוב מורה לפיכך דמי לקטן ויכול לברך [וע"ע להלן מה שהעירו בהמש"ד ולא ברירא לי דעת הצית יהודה בזה]. גם מש"כ דהכא סופו לבא לידי חיוב ז"כ דאי בשוכר לשלושים יום א"כ לא יבא לידי חיוב ואי בשוכר בבתים ומשלם שכירות ליומא כפי מה שידור ודעתו לדור יומא מל' יום ללאו' לא חשיב דסופו לבא לידי חיוב כיון דשמייה יכולים לחזור בם וללאו' משמע דמיירי בשוכר ליומא מל' יום דבזה שפיר סופו לבא לידי חיוב ומיהו לפי"ז עולה מדבריו דגם השוכר ליומא מל' יום אינו מחוייב מן הדין במזוזה

תביא מנחות מד. השוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטור מכאן ואילך חייב יעוין צהל"ק ט' למהר"י חאגיז ז"ל ח"ב סי' ז"ה שנחמק באם רוצה ליתן מזוזה תוך ל' יום אם רשאי לברך ח"ל פשוטה אע"ג דאיכא למימר דהו"ל דומיא דטלית ומפילין וכו' [אור"ח סי' ל' וסי' י"ח ס"ג] שאין לברך קודם שיגיע זמנם מיהו איכא למימר נמי הפס' הוא דלכו"ע לא חזי לצרכי הכא לכו"ע זמן מזוזה הוא ע"כ. ובתי הגרעק"א על גליין השו"ע יו"ד סק"י רפ"ו ציין בזה לשו"מ בית יהודה [הו"ד בפמח הגליון] וכתב שם דלכא' נראה דחלי צפלוגמא דרבוותא גבי נשים דפטורות ממ"ע שהז"ג אם יכולות לברך ולמ"ד הפס' דמצרכות ה"נ פטור מזוזה, ומיהו י"ל דאף למ"ד אין מצרכות החס שאני דלעולם אין באות לידי חיוב משא"כ הכא דסופו לבא לידי חיוב לאחר ל' ודמי לקטן דאע"ג דפטור יכול לברך כיון דחלי לכל חיוב, ולא תיקשי ע"ז מטלית שאולה דאם לא שאלה מצינא אע"פ שהטיל בה ציית אינו מברך כדמוכח בטור אור"ח סי' י"ד דשאני הפס' מטעם דאין לברך על טלית שאינה שלו אמנם במזוזה דשכר בית מהשאלה היא שלו דהא אינה חוזרת כמו שאולה, ומ"מ אין לסמוך ע"ז למעשה ע"כ חורף דבריו.

אוצר החכמה

והנה מש"כ דלא תיקשי ע"ז מטלית שאולה דאם לא שאלה מצינא אע"פ שהטיל בה ציית אינו מברך לא כן כ' המג"א שם סק"ה ז"ל ואם הטיל בה ציית כתבו הפוס' והרא"ש דהמברך לא הפסיד כמו נשים שמצרכות על מ"ע שהז"ג ע"ש